

Főszerkesztői köszöntő

Kedves Olvasó!

Nagy örömünkre szolgál, hogy az Evangéliumi Fókusz ötödik számát közre adhatjuk, sok várakozás és egy világvárvány után. Hisszük, hogy a magyar evangéliumi kereszténység épülésére hasznos vitaplatform és tudásbázis ez a folyóirat, és a jövőben is szeretnénk számokat kiadni, ha összegyűlik elég színvonalas cikk a kedves szerzőinktől.

Az idei tavaszi évadban két nagyobb lélegzetű, és egy rövidebb tanulmány kerül publikálásra. Tim Keller lefordított tanulmánya egy nagyon fontos áttekintés az igazságosság fogalmának bibliai teológiájáról. Napjaink végletekig feszülő társadalmi vitáiban kiváló intellektuális bázist ad a tanulmány a keresztények számára az igazságosság különböző bibliai dimenzióinak átgondolására és megélésére. A második tanulmány témája nem áll messze az elsőtől, sőt egy speciális területen kiegészíti azt. Sebők János a halálbüntetés témájáról ír keresztény szemmel, egy protestáns szemléletű egyháztörténelmi áttekintésben. Olyan fontos teológusok véleményét elemzi, mint Augustinus, Luther Márton és Kálvin János. Harmadik tanulmányunk, ami terjedelmi rövidsége ellenére egy nagyon mély és részletes exegetikai cikk, Szabados Ádám tollából származik. Az 1Kor 7,25-31 igeszakasz mélyreható elemzését olvashatjuk, melyben Pál apostol a korabeli hajadonoknak ad tanácsokat a megházasodással kapcsolatban. A cikk mondanivalója segít megérteni Isten Igéjének mai korra vonatkozó üzenetét is ebben a témában.

Nemzetközi missziós rovatunkban a Lausanne Global Analysis folyóirat két kiválasztott korábbi cikkét adjuk közre, melyek korunk két fontos missziós kihívását fogalmazzák meg. Az egyik a policentrikus vezetés előnyei a globális misszióban, a másik a Z generáció elérése Jézus Krisztus számára. A könyvajánló rovatunkban egy rövidebb és egy hosszabb recenzió jelenik meg, mely egy-egy könyvet mutat be az apologetika és a gyülekezetmegújítás témájával.

Minden olvasónk számára kívánjuk, hogy folyóiratunk építő módon bővítse tudását, és áldással szolgáljon a hite és szolgálata számára a mi Urunk Jézus Krisztus dicsőségére!

A szerkesztőbizottság nevében

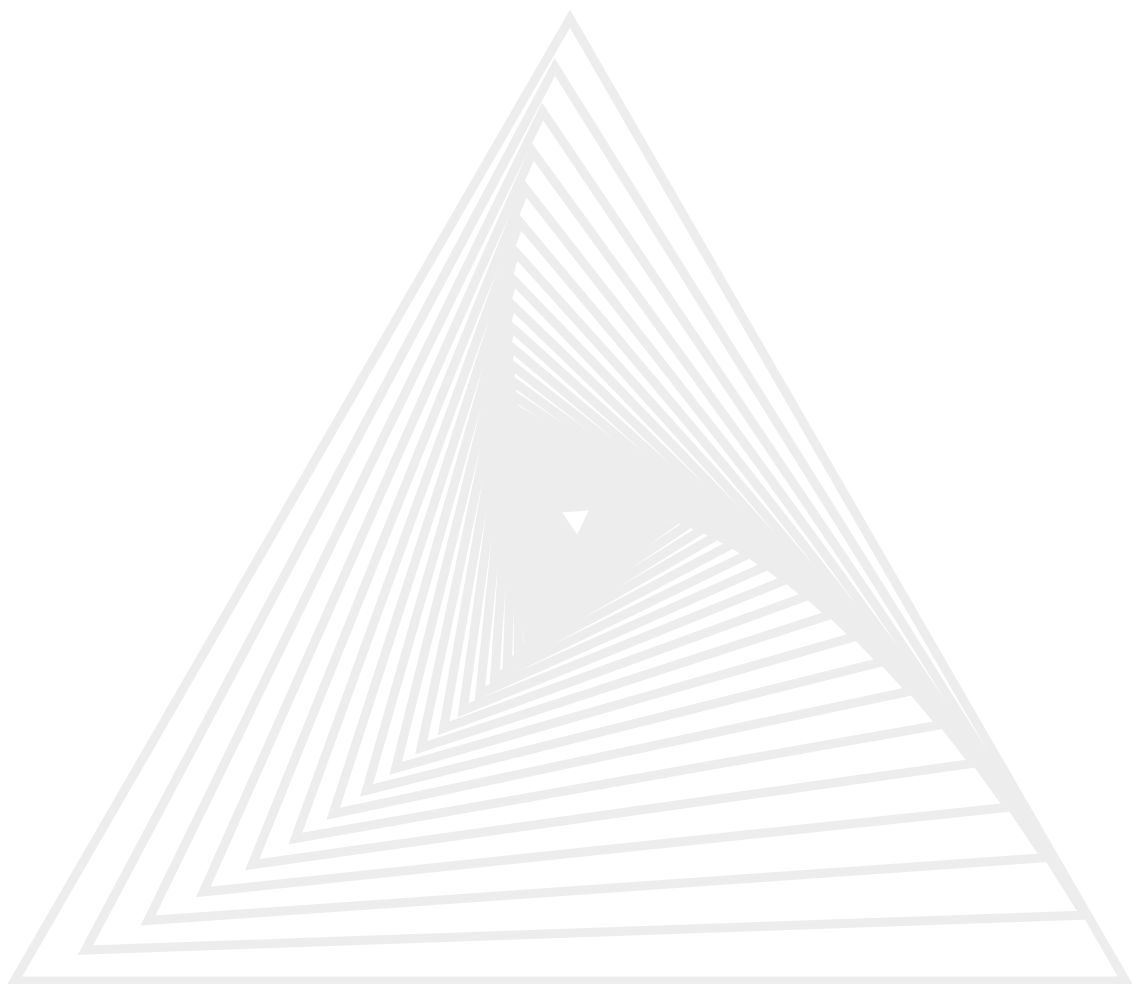
Baji Péter

főszerkesztő

EVANGÉLIUMI FÓKUSZ

TANULMÁNYOK

Igazság a Bibliában¹

TIMOTHY KELLER

Bevezető megjegyzés

Előző cikkemben azt állítottam, hogy minden világi politikai irányzat és igazságügyi elmélet - a libertarianizmus, libelarizmus, utilitarianizmus, progresszivizmus - redukcionista világnézeten alapszik.² Keresztényként nem szabad figyelmen kívül hagynunk a jogos aggályokat, amelyeket felvetnek, de teljesen azonosulnunk sem szabad egyikkel sem. Egyedül a bibliai igazságszolgáltatás elég széles körű ahhoz, hogy az emberi szükségletekről gondoskodni tudjon. Cikkemben részletesen bemutatom a bibliai igazságszolgáltatást. (Megjegyzés: Esszémben adottnak veszem az Ószövetség időtálló

1. Ez a negyedik, utolsó cikk Dr. Timothy Keller igazságról és etnikai csoportokról szóló sorozatában, amelynek korábbi részei: „A Biblia és az etnikumok” (2020 Március), „A rasszizmus bűne” (2020 Június), és „A Világi igazságszolgáltatás és kritikai elmélet bibliai kritikája” (2020 Augusztus).
2. A világi ideológiák egyéb kritikái. Nem állítom, hogy ezen ideológiák vagy elméletek közül bármelyik önmagában egy teljes átfogó „világnézet” lenne (lásd 3. lábjegyzet). Azonban világnézeti alapokon nyugszanak; az emberi természet, az ismeretelmélet – ahogyan az igazságot ismerjük – és olyan etika alapjain, amely kihagyja Isten létezését. Ennek eredményeképp mindegyiknek vannak súlyos gyengeségei. Az ezekről a világi igazságelméletekről alkotott kritikáim pedagógiai okokból szándékosan rövidek és némileg túlságosan leegyszerűsítettek. A libertarianizmus és az utilitarianizmus átfogóbb kritikáért lásd Robert Bellah, et al, *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*, With a New Preface, University of California, 2007. A liberalizmus kritikájáért lásd Patrick Deneen, *Why Liberalism Failed* Yale, 2019, és Philip Rieff, *The Triumph of the Therapeutic* University of Chicago, 1966. A világi, individualista „társadalmi szerződés” államelmélet kritikájáért, amely a libertarianizmus és a liberalizmus alapja, lásd Nancy Pearcey, *Total Truth: Liberating Christianity from its Cultural Captivity*, Crossway, 2004, 138-140; 279-283. Ezen világi igazságelméletek sokkal inkább politikai szempontú megnyilvánulásainak kritikájáért lásd David T. Koyzis, *Political Visions and Illusions: A Survey and Critique of Contemporary Ideologies*, 2nd edition, IVP, 2019. A marxizmus és progresszív származékainak kritikájáért lásd Carlo Lancellotti, „The Dead End of the Left? Augusto Del Noce’s Critique of Modern Politics”, in *Commonweal*, April 16, 2018, továbbá Augusto Del Noce, *The Crisis of Modernity*. McGill-Queens University, 2014. Kitérő betekintésért a marxizmus és az azt követő elméletek erkölcsi problémáiba és az eredendő relativizmusukba, lásd Steven Lukes, *Marxism and Morality*, Oxford, 1985. Lukes ugyan szimpatizál a marxizmussal, de könyörtelen őszinteséggel mutatja be a marxizmus ragaszkodását ahhoz, hogy minden - még az erkölcs is - strukturális és társadalmi erők eredménye, illetve az ebből fakadó problémákat. Ha nincs erkölcs azon kívül, amit a társadalmi rendszerek hoznak létre, hogyan ítélnénk meg, hogy az egyik rendszer „igazságatlanabb” vagy erkölcstelenebb, mint a másik?

jelentőségét,³ a keresztény és nem keresztény világnézetek szembenállását,⁴ és

3. Az Ószövetség hozzájárulása a keresztény etikához. Egy lényegesen régebbi teológiai hagyomány, és egy újabb bibliai iskola is azt tartja, hogy az Ószövetség etikai tanításai örök érvényűek a keresztényekre nézve. Az anglikán egyház Harminckilenc cikkelye (VII. cikkely), és a református Westminsteri Hitvallás (19. fejezet) is három részre osztja az Ószövetséget: erkölcsi, ceremoniális és jogi, vagy polgári törvények. A Westminsteri Hitvallás azt tanítja, hogy az erkölcsi törvények (pl. tízparancsolat) még mindig érvényesek a keresztényekre, a Róma 13:8-10-re és az 1János 2:3-4,7-re hivatkozva. Ezután megmutatja, hogy a sátorral és templommal kapcsolatos ceremoniális törvények (pl. áldozatok, tisztasági törvények) Krisztusban beteljesedtek, és „most eltöröltettek” a keresztények számára. Végül pedig a jogi törvényeket említi (pl. tallózás, szombat törvénye), amelyekben az erkölcsi törvényeket Izrael nemzeti kereskedelmének, mezőgazdaságának, kormányának és igazságszolgáltatásának szabályozásán keresztül alkalmazták.

A Hitvallás szerint Izrael, „mint politikai szervezet számára különböző, jogi törvényeket is adott, melyek azon nép államának megszűntével érvényüket veszítették” (Westminsteri Hitvallás 19:4). Ez nem azt jelenti, hogy a zsidó nép már nem létezik, hanem hogy az a társadalmi-politikai forma - a mózesi törvényt alkotmányként használó királyság - nem létezik többé. A Hitvallás megállapítja, hogy ezek a törvények „így nem kényszeríthetők senkire”, de meglepően árnyalja a képet: „annál tovább, mint amennyit az általános méltányosság megkövetel.”

Tehát a jogi törvények részletei ugyan nem kötelező érvényűek számunkra, de tükrözik a „méltányosság” és az igazság olyan elveit, amelyeket keresztényként nem hagyhatunk figyelmen kívül, mert az erkölcsi törvényekben gyökereznek. Itt a Hitvallás olyan Újszövetségi ígéresekkel idéz, ahol Pál Izrael jogi törvényeire hivatkozik, és alkalmazza a mögöttük álló elveket a keresztényekre. Például, az 1Korintus 9:8-10-ben Pál az 5Mózes 25:4-et idézi („Nyomatató ökörnek ne kösd be a száját!”). A földbirtokosok, akik bekötötték a nyomtató ökör száját, megakadályozták az állatot abban, hogy egyen a profitból, amit termelt. A mózesi törvény ezt kegyetlennek és hálátlannak ítélte. Pál aztán ugyanezt az alapelvet alkalmazta az emberekre, miszerint azokat a szolgálókat, akik evangelizálnak és új gyülekezeteket alapítanak, támogassák ezek az új közösségek ajándékaikkal. A 2Korintus 8:13-15 egy másik példája annak, amikor az Újszövetség az ószövetségi jogi törvényeket használja fel. Pál a 2Mózes 16:18-at idézi, amely azt mondja, senki ne szedjen több mannát, mint a többiek; ezt aztán a keresztényekre úgy alkalmazza, hogy hozzanak áldozatot, és adjanak a szükségben lévőknek, „hogy így egyenlőség legyen.”

A Westminsteri Hitvallás tehát azt tanítja, hogy azonosítanunk kell az igazságosság alapelveit, amelyeket az Ószövetség jogi törvényeiben találhatunk, és meg kell keresnünk a módját, hogy hogyan alkalmazhatjuk ezeket a saját világunkban. Az elmúlt ötven év alatt az a konszenzus alakult ki különböző felekezetekhez és hagyományokhoz tartozó, ortodox és konzervatív bibliakutatók között, hogy az Ószövetség jogi és polgári törvényei olyan igazsági alapelveket tükröznek, amelyeket valamilyen módon meg kell testesítenünk a mai világunkban. Lásd Walter Kaiser, *Toward Old Testament Ethics*, Zondervan, 1983 és Christopher J.H. Wright, *Old Testament Ethics for the People of God*, InterVarsity Press, 2004. Lásd továbbá William W. Klein, Craig L. Blomberg, és Roberts Hubbard, Jr, *Introduction to Biblical Interpretation*, 3rd ed., Zondervan, 2017, 443-451. Klein et al szerint az ószövetségi törvények „alapelveinek minden kultúrában kell találnunk alkalmazást”, és „transzkulturális értékeket” kell keresnünk. A gondolat teljes kötetes kifejtéséért lásd Craig Blomberg, *“Neither Riches Nor Poverty” A Biblical Theology of Possessions*, IVP, 1999.

4. Van keresztény világnézet? Igen. Az elmúlt évszázadban kialakult egy keresztény „világnézet” koncepciója. A kifejezés Immanuel Kanttól származik, de a korai támogatói, különösen Abraham Kuyper és Herman Bavinck, új jelentést adtak neki. Elsőként amellet érveltek, hogy az emberek nem élhetnek anélkül, hogy az alapvető kérdésekre ne feltételeznének valamiféle válaszokat - Ki vagyok én? Mi az életem célja? Mi a baj az emberekkel, és hogyan lehet megjavítani? Hogyan éljek, és hogyan határozzam meg, mi a jó vagy rossz? És honnan tudom, hogy amit ezekről a dolgokról tudok, az az igazság? - Az ezekre a kérdésekre adott válaszokból egy világnézet, egy szellemi térkép épül fel, amelyen keresztül a mindennapi életet feldolgozzuk. A legtöbben átvesszük a családjunk, közösségünk vagy kultúránk világnézetét, de vannak, akik jobban átgondolják. Senki sem élhet nélküle. Másodsor,

ezek a támogatók mellett érveltek, hogy a kereszténység nem csupán különálló doktrínák összessége, amelyekben hiszünk, hanem koherens, átfogó válasz az élet minden alapvető kérdésére, így pedig az élet minden területét szemlélhetjük keresztény nézőpontból. Mivel a kereszténység valóság szemlélete a háromszemélyű Istenen alapul, amely semelyik másik vallásban vagy filozófiában nem jelenik meg, így a világlátása is szükségszerűen egyedi, és minden mástól radikálisan eltérő.

Az elmúlt évtizedek során sokan kezdték használni a „világnézet” kifejezést különböző módokon. A koncepció bemutatásának leggyakoribb módja, hogy a kereszténységet felsorolt hitelvek listájaként írják le, majd ezt összehasonlítják más valóság szemléletek párhuzamos hitelveivel. Ezeket gyakran különálló kategóriákra bontják, mint szekularizmus, posztmodernizmus, egzisztencializmus, nihilizmus, New Age (Új Korszak) spiritualitás, marxizmus; illetve gyakran más vallásokat is ide sorolnak, például a buddhizmust és az iszlámot.

James Sire *The Universe Next Door: A Basic Worldview Catalogue* című munkájának hat kiadása, és Jeff Myers' *Understanding the Times: A Survey of Competing Worldviews* című munkája néhány példa erre a megközelítésre. Az ilyen könyveket erős kritika érte. Először is, a világnézeti kategóriák között átfedés van. Például a materializmus, posztmodernizmus, marxizmus, egzisztencializmus és a New Age spiritualitás mind a szekularizmus különböző formái - mindegyik megközelítés a Charles Taylor által elnevezett szekuláris „immanens kereten” belül található. Másodsor, kultúránkban az emberek egyre gyakrabban válogatnak össze elemeket több különböző kategóriából. Napjainkban számos fiatal felnőtt vegyíti az identitási kérdésekre adott terápiás, individualista válaszokat az igazságügyi kérdésekre adott marxista, kollektivistá válaszokkal. Ugyanez igaz az úgynevezett „irányzatokra” is. Helyes lenne például a kritikai rasszelméletet strukturált „világnézetnek” nevezni? Nem. Ez is valamilyen szinten régebbi marxista és újabb posztmodern gondolatok keveréke. Mindebből adódóan sokan azt javasolják, hagyjuk el a „világnézet” kifejezés használatát.

Nemrégiben azonban eddig első alkalommal lefordították Herman Bavinck 1913-as *Christian Worldview (keresztény világnézet)* (Crossway, 2019) című esszéjét hollandról angolra. Ez egy korszakalkotó dokumentum - sokak szerint a gondolat első jelentős megfogalmazása. Bavinck össze akarja hasonlítani a kereszténységet az akkoriban szekularizálódó nyugati világban kialakuló más világnézetekkel.

(1) Elsőként kijelenti, hogy „a kereszténység ellentétben áll mindennel, ami ma a piacra kerül (...). Ha megértjük a kereszténység parancsolatát, és meg kívánjuk őrizni a lényegét, akkor nem tudunk mást tenni, mint hogy határozottan szembe helyezkedünk napjaink rendszereivel és a korunk által kitalált és alakított világnézetekkel (...). Nem lehet megegyezés a kereszténység és [más világnézetek] között.” (27)

(2) Másodsor, Bavinck megmutatja, hogy minden nem keresztény világnézet a világról és az emberekről feltételezett olyan valóságokon alapul, amelyeket nem tud bizonyítani. Tehát hittel kezdődnek, nem pedig empirikus tapasztalattal vagy objektív érveléssel (34).

(3) Harmadsor, Bavinck azt mondja, hogy a világi, nem keresztény világnézetek redukcionista, vagy „mechanikus” jellegűek. Minden egyetlen tényezővel akarnak magyarázni (80-81). Tehát a tudományos materializmus mindent a fizikai szintre egyszerűsít (pl. a szerelem csak egy kémiai folyamat az agyban, amely segít a géneket tovább örökíteni), a panteizmus pedig azt mondja, a fizikai világ csak illúzió, és mindent a spirituális szintre egyszerűsít. Ez a redukcionizmus pedig ahhoz vezet, hogy minden nem keresztény világnézet egy bálványt teremt. Valamilyen teremtett dolgot tekint a kulcsnak, megoldásnak, vagy megváltásnak Isten helyett (illetve valamilyen teremtett dolgot vádol az emberi bűn helyett, mint a világ fő problémája).

(4) Ezen világnézetek szükségszerűen leegyszerűsített egyoldalúságuk miatt nem képesek magyarázni azokat a tényeket, amelyeket intellektuálisan és intuitív módon tudunk a világ és az emberiség komplexitásáról, amely egyszerre teremtett és bukott, egyszerre fizikai és spirituális, egyszerre egyéni és társas. „A kereszténység az egyetlen vallás, amelynek a nézetei a világról és az életről valóban illenek a világra és az életre” (28, dőlt betű hozzáadva). Csak a keresztény világnézet tudja „a fejet és a szívet összehozni”.

(5) Minden egyéb világnézet megbukik a saját feltételein, nem tudja azt biztosítani, amit ígér - igazságot, stabil identitást, és alapot az erkölcsi normáknak. Mivel nem a Szentháromság az alapjuk, a modern világnézetek ellentétes „gödrökbe” esnek. Például az empirizmus vagy racionalizmus gödrébe - melyek közül mindkettőnek végül be kell

ennek ellenére az általános kegyelem doktrínáját is.⁵ Azoknak az olvasóknak,

látnia, hogy nincs lehetőségünk megismerni az igazságot; és mégis intuitív módon tudjuk, hogy az igazság létezik, és nem tudunk nélküle élni. Ez azt jelenti, hogy a nem keresztény világnézetek nem élhetők. Nem tudnak biztos forrásokat adni számunkra ahhoz, hogy megtaláljuk az identitásunkat, megtapasztaljuk a szabadságot, megismerjük a megelégedettséget, alapunk legyen az igazságszolgáltatásra, vagy felfedezzük az igazságot.

(6) Végül pedig, mivel a kereszténység minden ilyen örök kérdésre egyedi választ ad, Bavinck azt mondja, hogy a kereszténység egy teljes világnézet, amely egyedi látásmódot nyújt az élet minden területére: nem csak a magánéletre, hanem az üzletre, jogra, politikára, tudományra, művészetre és államra is. A kereszténység nem csak a magánéletünkben segít. Az élet minden területén különleges mód a látásra, életre és munkára.

Ami a legfontosabb, hogy Bavinck nem esik bele napjaink világnézet leírás hibáiba. Nem osztja fel az embereket mesterségesen elkülönített világnézeti kategóriákra. Ehelyett a legalapvetőbb, örök filozófiai vitákhoz és kérdésekhez tér vissza - a „kultúra mélystruktúráihoz” - az ismeretelmélet (honnan tudjuk?), antropológia (mi az emberi természet, mi a baj vele, hogyan lehet megjavítani?), etika (mi az igazság? hogyan ismerjük fel a jót és a rosszat?), metafizika (mi a valóság?) teológia (mi a célunk?) és eszkatológia (hová tartunk?) kérdéseire. Megmutatja, hogy bár az egyes gondolati irányzatok - mint ma az evolúciós naturalizmus vagy a kritikai rasszelmélet - önmagukban nem teljes világnézetek, de szükségszerűen feltételeznek bizonyos válaszokat egyes világnézeti kérdésekre.

Bavinck a leghasznosabb forrás a témában, amit eddig olvastam, de rövidege ellenére kihívást jelent. Két további, valamivel könnyebben érthető forrás javasolt, mivel Bavinck pedagógiai és teológiai megközelítését követik. Biztosítják a teremtés, bűnbeesés, megváltás és helyreállítás doktrínáinak kritikai eszközeit, amelyek segítségével a kereszténység kapcsolatba léphet bármely egyénnel, világnézetüktől függetlenül. Ezek közül kettő Nancy Pearcey, *Total Truth: Liberating Christianity, Crossway, 2004* és Al Wolters, *Creation Regained: Biblical Basics for a Reformational Worldview, Eerdmans, 2005*.

5. Az általános kegyelem fontossága. Az „általános kegyelem” doktrínája széles körben elismert bibliai tanítás. Az alap gondolata az, hogy Isten a teljes emberiségnek megadja a bölcsességet, erkölcsi éleslátást, jóság és szépség ajándékát, vallási nézetektől függetlenül. Az Ézsaiás 45:1 Círus pogány királyról beszél, akit Isten felkent és vezetésre használta fel. Az Ézsaiás 28:23-29 azt mondja, ha egy gazda sikeres, Isten tanította őt, Tőle származik a sikere. A Római levél 1. és 2. fejezete megerősíti, hogy minden emberben megvan Isten eredendő ismerete. A Róma 2:14-15-ben Pál azt mondja, Isten törvénye minden ember szívébe be van írva - minden emberben van erkölcsi érzék, igazságérzet, szeretet, az „arany szabály” stb. Minden egyszerű művészi megnyilvánulás, hozzáértő gazdálkodás, hatékony kormány és tudományos fejlődés Isten ajándéka az emberiségnek (Jakab 1:17). Ezek azonban „egyetemes ajándékok”, mivel a lelket nem képesek megmenteni, de nélkülük a világ elviselhetetlen hely lenne.

Nyilvánvaló a kérdés: hogyan egyeztethető össze az „általános kegyelem” azzal, hogy a kereszténység éles ellentétben áll minden más világnézettel? A Róma 1:18 és az ezt követő versek beszélnek erről a kérdéstről. Isten „igazságának” „útját állta” (18. vers) minden ember, és minden nem keresztény világnézet hozzájárul ehhez. Az igazság azonban továbbra is ránk ereszkedik. Az újfordítású Biblia a következőképpen fordítja a 20. verset: „Láthatatlan valóját (...) meglátja alkotásain az értelem a világ teremtésétől fogva. Ezért nincs mentségük.” A két görög ige, *noszumená* („megértve lenni”) és *kathopatai* („látva lenni”) jelen idejű passzív alakban található a versben. Isten jellemének valósága, és a mi kötelességeink felé nem statikus, velünk született gondolatok vagy információk. Ezek mindig megújuló, kitartó nyomást gyakorolnak minden ember lelkiismeretére. Ez pedig azt jelenti, hogy minden nem keresztény gondolkodó alapjaiban téved, és mégis mondhat a világnézetek ellenére - és azzal összeegyeztethetetlen - igazságokat. A bűn doktrínája alapján mi, keresztények nem vagyunk annyira bölcssek, mint amennyire világnézetünk alapján lennünk kellene; az általános kegyelem doktrínája szerint pedig a nem hívők sem annyira oktalanok, amennyire a helytelen világnézetük miatt lenniük kellene.

Kálvin egyensúlyt teremt a református hagyományban, amikor arról ír, hogy miért tudunk ókori görög és római gondolkodóktól is tanulni a helytelen világnézetük ellenére. „az igazságnak bennük tündöklő csodálatos fénye arra figyelmeztessen minket, hogy az

akik nem értenek egyet, vagy ezeket a témákat mélyebben meg szeretnék ismerni, ajánlom figyelmébe az előző mondat lábjegyzeteit.)

1. Az igazság Istene

A bibliai igazság nem egy pontokból álló lista, vagy szabályok, irányelvek összessége. Isten jellemén alapul, jellemének külső megvalósulása, amely mindig tökéletesen igazságos.

Herman Bavinck Isten tulajdonságairól szóló nagyszabású munkájában azt állította, hogy Isten igazságszolgáltatása a Bibliában egyszerre megtorló és helyreállító jellegű. Nem csak megbünteti a gonoszsgot, hanem helyre is állítja az igazságtalanság áldozatait. Érdekes módon azonban „Isten helyreállító igazságszolgáltatása a Szentírásban sokkal szembe ötlőbb, mint a megtorló jellege.”⁶ Isten ellenzi „a szegényeknek kijáró igazságszolgáltatás eltorzítását...,

---

emberi értelem, bár eredeti tiszta állapotából kiesett s megromlott, mindazáltal Isten kiváló ajándékaival van felruházva és ékesítve jelenleg is. Ha elgondoljuk, hogy az igazság egyedüli forrása Isten lelke, magát az igazságot nem fogjuk visszautasítani, sem megvetni, akárhol tündököljék is felénk, ha nem akarunk lázadók lenni Isten lelke ellen (...) Azok az emberek, akiket az írás „érzéki embernek” mond, oly éleselműek és mély belátásúak voltak az alsóbbrendű dolgok kutatásában, az ily példákban tanuljuk meg, hogy mennyi jót hagyott meg az Isten az emberi természet számára még azután is, hogy az az igazi jótól megfosztatott.” (Institutio Christianae Religionis, II. 2.15).

Arról is írt azonban, hogy ugyan igaz, hogy „az ember gonosz s elfajult természetében még csillámlanak oly szikrácskák, melyek azt mutatják, hogy eszes lény, [ezt a fényt azonban] a tudatlanság sötét köde mégis úgy elfojtja, hogy hathatósan nem munkálkodhatik. (...) Tehát az emberi ész a maga erőtlenségéhez képest (...) elárulja, hogy mily alkalmatlan [az igazság] keresésére és feltalálására.” (Institutio Christianae Religionis, II. 2.12). Hogy állíthat Kálvin ilyen pozitív, majd ilyen negatív dolgokat pogány, politeista szerzőkről? Képesek a nem hívők az igazságra, vagy sem? Igen, és nem. Kálvin figyelmesen elolvasta a Római levél 1. fejezetét. Amit Kálvin az ókori pogány szerzőkről mond, az vonatkozik a modern gondolkodókra is. Az általános kegyelem miatt bárkitől tanulhatunk, és alázatosan meg kell hallgatnunk a nem keresztény gondolkodókat, mert a bűn a mi elménket is elhomályosítja.

A téma további kifejtéséért lásd az Általános Kegyelemről szóló fejezetet Louis Berhof Systematic Theology című munkájában, Herman Bavinck „Common Grace” című cikkét az interneten, továbbá lásd Richard Mouw He Shines in All That’s Fair: Culture and Common Grace, Eerdmans, 2001. Figyeljük meg egy pillanatra, hogy az előző jegyzet a keresztény világnézetéről hogyan kapcsolódik ehhez a jegyzethez az általános kegyelemről. Ha mindkettőt erősen megtartjuk, és nem fordítjuk őket egymás ellen, egy olyan álláspontot képviselhetünk a világ felé, amely értékeli a nem hívők által létrehozott gondolatokat és művészetet, de közben felismeri a szerzők végzetesen téves világnézetét, és nem hajlandó kompromisszumokat kötni. „Az emberi kultúra nagyszerű műveiben először Isten kreativitásának tükörképét kell ünnepeelnünk. És amikor azt elemezzük, hogy hol tévednek, azt is szeretetben tegyük (...). [Francis] Schaeffer jó példája ennek a kiegyensúlyozott megközelítésnek (...). Értékeli egy expresszionista festmény színeit és kompozícióját, vagy egy Bergman film technikai minőségét (...), de mindeközben azonosítja a relativista vagy nihilista világnézetet, amelyet kifejeznek” (Pearcey, Total Truth, 56-57). Az egyensúly, amely Nancy Pearcey-t Schaeffer L’Abri lelkigyakorlatán Krisztushoz vezette, ma még ritkább, mint akkor volt.

6. Herman Bavinck, John Bolt, and John Vriend, Reformed Dogmatics: God and Creation, vol. 2 Baker Academic, 2004, 222.

az ártatlanok és igazak lemészárlását..., a megvesztegetést..., a jövevények, özvegyek és árvák elnyomását.” „Tiszteletbe és jóllétbe emeli fel őket. (...) Az igazságszolgáltatás kegyelmes és irgalmas cselekedet, ha szem előtt tartjuk a szükségben lévőket.” Így tehát Isten helyreállító igazságszolgáltatása „a haragjával ellentétben nem áll szemben az állhatatos szeretetével, hanem nagyon is közel áll hozzá, egyezik vele. Az igazságszolgáltatása „egyben a kegyelmének megnyilvánulása (Zsolt 97,11-12; 112,3-6; 116,5; 118,15-19).”⁷

Az Úr igazságszolgáltatása megtorlásra is irányul. Nem csak azoknak szolgáltat igazságot, akikkel rosszul bántak, hanem büntetést is kiró azokra, akik ezeket a gonoszokat elkövették. „Nem kíméli a gonoszokat” (Ezékiel 7,4, 9, 27; 8,18; 9,10).⁸ Az egész föld bírójaként az Úr végül mindenkinek igazságosan megadja, amit érdemel (ApCsel 17,30-31). Emellett viszont helyreállít és megújít mindent, és nem lesz több gonoszság, szenvedés vagy halál (Máté 19,28). Igazságszolgáltatásának megtorló és helyreállító jellege is beteljesedik a történelem végnapján, és az új eget és új földet betölti majd a *dikaiszune* - igazság (2 Péter 3,13).⁹

---

7. Ibid, 223-224.

8. Az igerészeket a Magyar Bibliatársulat új fordításában közöltük.

9. Az emberi jogok teológiája. Herman Bavinck megmutatja, hogy az emberi jogok Isten teremő erején és megváltói kegyelmén alapulnak. Isten úgy teremtette meg a világot, hogy mindennek megvan a saját lénye, és teremtett természetének megfelelő bánásmódot érdemel. Az Isten képére teremtett embereknek joguk van ahhoz, hogy eszerint bánjanak velük. „A teremtés értelmében (...) a „jogok” minden létező dolog pusztá létezésének és természetének részei. Ezek a jogok mindenképpen felett megadattak az értelmes lényeknek (...)” (Reformed Dogmatics: God and Creation, vol 2, 227). A bűneink miatt azonban elvesztettük a jogainkat. „Azt ugyan be kell ismernünk, hogy a dolog természetéből adódóan a teremtett lényeknek nem lehetnek jogai Isten előtt (Róma 11:35; 1 Korintus 4:7), és nem kötelezhetik őt semmire (...), azonban Isten maga az, aki „jogokat” ad a teremtményeinek (...), mert amikor ezeket a jogokat az emberi bűn elveszítette, Isten „természeti szövetséget” kötött Noéval, majd „kegyelmi szövetséget” Ábrahámmal, amely cselekedetek által, pusztá kegyelemből, számos jogot biztosított a teremtményeinek, és esküvel kötelezte magát ezen jogok fenntartására (...)” (227).

Bavinck az 1 Mózes 9. fejezetére mutat, ahol az özönvíz után Isten szövetséget köt „minden élőlényel” (1 Mózes 9:12), hogy nem pusztítja el a földet és lakóit, illetve az 1 Mózes 12. fejezetére, ahol Ábrahámmal köt szövetséget. Tehát ugyan Isten senkinek nem tartozik semmivel, mégis létrehozott egy olyan igazság- és jogrendszert, amelyhez tartja magát. Ezek a jogok a teremtesen - ahogy megalkotott bennünket - alapulnak, ugyanakkor a kegyelmén is, mert szeretetből és irgalomból teszi mindezt, nem kötelezettségből. Bavinck itt megmutatja, hogy a bibliai igazságszolgáltatás milyen gyökeresen különbözik minden más világi politikai elmélettől. Végeredményben tehát az igazság és a jogok nem társadalmi szerződések eredményei; nem is kizárólag az emberi értelem által felismert erkölcsi törvényeken alapulnak (ahogy a felvilágosodás tartja); és nem is történelmi vagy anyagi feltételekben gyökereznek (ahogy a marxizmus tartja). Valós alapjuk Isten teremő és megváltó természete (227-228).

2. Az igazság különböző oldalai

Ezek az alapvető témák a bibliai igazságszolgáltatás négy vetületében bontakoznak ki. A bibliai igazságszolgáltatás négy jellemzője: radikális bőkezűség, egyetemes egyenlőség, sorsfordító közbenjárás, és aszimmetrikus felelősség.

2.1 Bőkezűség

A bibliai igazságszolgáltatás első vetülete a *radikális bőkezűség*. Míg a világi individualizmus szerint a pénzed a tiéd, a szocialista felfogás szerint pedig a pénzed az államé, a Biblia azt mondja, hogy a pénzed Istené, aki aztán rád bízta azt (1Krón 29,14; 1Krón 4,7). A Lukács 16,1-16-ban Jézus arra hív bennünket, hogy a vagyonunk bölcs sáfárai legyünk. A sáfárok egy birtok kezelői voltak, a tulajdonos alatt dolgoztak, így egyszerre voltak mesterek és mégis szolgálok. Tehát a vagyonunk a miénk, de mégsem a miénk.

A mózesi törvényben ez a két dimenzió egyszerre van jelen. A lopást minden esetben igazságtalanságként kezeli: ha elveszük valaki pénzét vagy tárgyi tulajdonát, azzal megsértjük a tulajdonjogát. Sok törvény azonban azt is megmutatja nekünk, hogy ez a tulajdonjog nem teljes érvényű. A sabbat év törvénye szerint hétévente minden adósságot el kellett engedni (5Móz 15,7-10). Még ennél is radikálisabb törvény vonatkozott a „jubileum” éve. Minden ötvenedik évben a földeket visszaállították az eredeti felosztás szerint (3Móz 25,8-55). Egy személy vagy család általában életében egyszer kapott lehetőséget az újrakezdésre, függetlenül attól, mennyi adósságot halmoztak fel előtte.

Ezen kívül ott voltak a tallózásra vonatkozó törvények is. A földek tulajdonosai nem arathattak egészen a földjeik széléig, így maximalizálva a saját bevételüket, hogy aztán a saját vagyonukból filantróp módon segítsék a szegényeket. Ehelyett a termény egy részét a földjeiken kellett hagyniuk, hogy a felbérelt munkásaik és a szegények „tallózhassanak”, saját munkájukkal szerezhessenek ennivalót (3Móz 19,9-10; 23,22). Mózes ötödik könyve 24,19 azt mondja, „a jövevényé, az árváé és az özvegyé *legyen az.*” Az „övé legyen az” kifejezés héberül tulajdonlásra utal.¹⁰ Isten azt mondja, az üzleti nyereséged egy része nem a tiéd, hanem azoké, akiknek kevesebb jutott. De még mielőtt azt gondolhatnánk, ez a gyakorlat erősen hajaz a szocializmusra, az 5Móz 23,24-25 megvédi a gazdát is azoktól, akik vissza akarnának élni a tallózás lehetőségével. A mózesi törvény nem a vagyoni egyenlőség elvont koncepcióját

---

10. Ibid, 261.

vagy a társadalmi osztályok eltörlését írja elő. Ez a fajta adakozás nem választható jótékonykodás, de nem is állami újraelosztás.

Kálvin, és más teológusok is azt tanították, hogy a mózesi törvényben megjelenő alapvető teológiai gondolatok érvényessége a vagyonról és az igazságszolgáltatásról időtálló.¹¹ Craig Blomberg bibliatudós szerint egyik modern vagy antik gazdasági modellbe sem illik bele az a vagyonszemlélet, amely ezekben a törvényekben tükröződik. A jubileum és sabbat év törvénye nem tiszteli úgy a „tőkejogot”, mint a kapitalista társadalmak. Ugyanakkor azt is láthattuk, hogy nyoma sincs az állami tulajdonnak vagy az elvont egyenlőségnek. Blomberg azt írja, a Biblia „éles kritikát fogalmaz meg mind az államközpontúság ellen, amely semmibe veszi a személyes gyökerek értékét; mind a korlátlan individualizmussal szemben, amely az egyének jólétét a közösség kárára biztosítja”.¹² Az igazak inkább Isten és felebarátjuk iránti szeretetből „hajlandóak lemondani előnyeikről a közösség javára; a gonoszok feláldozzák a közösség javát, hogy maguknak előnyt szerezzenek.”¹³

Végeredményben azt mondhatjuk, a radikális bőkezűség nem kegyelem, hanem igazságosság kérdése.¹⁴ Az Ezékiel 18,5 „először általánosságban elmondja,

---

11. Ahogy fent említettem, a Westminsteri Hitvallás szerint a polgári és jogi törvények mögött az „általános egyenlőség” elve áll (Westminsteri Hitvallás 19:4). Kálvin János egyetért ezzel, ahogy ez az izraeli polgári törvényekhez írt kommentárjaiból is látható. A tallózás törvényéről ezt mondja: „Isten itt nagylelkűséget sulykol a földbirtokosok elméjébe (...). Az pedig a szívtelen és rosszindulatú hálátlanság jele, ha visszatartjuk, amit az Ő áldásából kaptunk” (Kálvin János, Kommentár Mózes utolsó négy könyvéhez, harmonikus formába szerkesztve, Pestszentlőrinc Kossuth téri Református Gyülekezet, 639.).

12. Craig Blomberg, *Neither Poverty Nor Riches: A Biblical Theology of Possessions*, Leicester, UK: Apollos, 1999, 46-46.

13. Bruce K. Waltke, *The Book of Proverbs: Chapters 1-15*, Eerdmans, 2004, 97.

14. Lehet a szeretet egyszerre adósság és ajándék? Igen. Az emberek nehezen értik az igazság és a szeretet kapcsolatát. Úgy tűnhet, az igazságosság az, amikor megadjuk az embereknek, amit megérdemelnek, a szeretet pedig az, amikor nem azt adjuk az embereknek, amit érdemelnek. Akkor tehát összeegyeztethetetlen ellentét lenne a kettő között? Hogyan lehet például a szegények iránti nagylelkűség egyszerre kötelesség (adósság) az igazság jegyében, és könyörületből fakadó szabad cselekedet (ajándék)? A Róma 4:4 azt mondja, hogy minden, amit Isten ad nekünk, vagy igazságosan járó bér, vagy kegyelemből és szeretetből fakadó ajándék. Mivel Isten senkinek nem adósa, és így sosem tehetjük őt az adósunkká, minden, amit tőle kapunk, ajándék (1 Korintus 4:7). Az emberek közötti kapcsolatokban azonban nem a Róma 4:4, hanem a Róma 13:8-9 mutat nekünk utat: „Senkinek se tartozzatok semmivel, csak azzal, hogy egymást szeressétek, mert aki a másikat szereti, betöltötte a törvényt.” Itt a Biblia az mondja, felebarátaink szeretete kötelesség, és tartozunk ezzel, ugyanakkor lehet ez valódi szeretetből való cselekedet. Kálvin azt mondja, „ki-ki úgy gondolkozzék, hogy ő (...) felebarátainak adósa.” (Institutio Christianae Religionis III.7.7; II.8.7). Ahhoz azonban, hogy a szeretet valódi szeretet legyen, nem lehet erőltetett reakció vagy kényszer. Hogy működik akkor ez a dolog? Azok az emberek, akik azt gondolják, jó cselekedetekkel megválthatják magukat, azért fognak engedelmeskedni Isten törvényének, mert muszáj. Ha azt gondolod, szeretned kell az embereket ahhoz, hogy Isten a mennybe vigyen, kedves dolgokat fogsz tenni másokért. De ezzel valójában nem őket szereted - ezzel magadat szereted, őket pedig felhasználod, hogy a mennybe juss. Azok az emberek viszont, akiket megváltoztatott

hogy a *šaddîq*, az igazak igazságosak, ezután pedig felsorol tizenegy konkrét módot, ahogyan ezt az igazságot cselekszik.” A lista bármely pontjának elmulasztása igazságtalanság lenne, a listának pedig része, hogy „kenyeréből ad az éhezőknek, és a meztelent felruházza” (7. vers).¹⁵ Tehát a szűkmarkúság igazságtalanság. A Jób 29 és 31,¹⁶ valamint az Ézsaiás 1 és 58 ugyanezt hangsúlyozza.¹⁷

A Lukács 12,16-21-ben Jézus a gazdag bolond példázatáról beszél, aki felhalmozta a vagyonát saját magának, miközben „Isten szerint” kellett volna gazdagnak lennie. Jézus világosan elmondja, hogy „Isten szerint gazdagnak lenni” azt jelenti „Ne félj, te kicsiny nyáj, mert úgy tetszett a ti Atyátoknak, hogy nektek adja az országot! Adjátok el vagyonotokat, és adjátok alamizsnául” (Lukács 12,32-33). A kommentátorok hangsúlyozzák, hogy az „adjátok el

---

a kegyelem — akik tudják, hogy már megváltattak, és azt is tudják, mibe került ez Jézusnak — azért tartják be a törvényt, mert be akarják tartani. Már nem azért szeretik felebarátaikat, hogy Istentől jutalmat kapjanak. Isten kedvéért, és a felebarátaik kedvéért szeretik őket; hogy örömet okozzanak annak az Istennek, aki mindent odaadott nekik, és hogy átadják felebarátaiknak azt az örömet, amit Istentől kaptak. Ezért mondja azt János, hogy a szeretet ugyan parancsolat (1 János 2:7), de olyan parancsolat, amelynek örömmel, szabadon engedelmeskedünk: „Mi azért szeretünk, mert ő előbb szeretett minket” (1 János 4:19). Összefoglalva tehát: Isten azt parancsolja a keresztényeknek, hogy olyan szeretettel szeressenek, ami nem csak egy parancsolatra adott válaszreakció. Arra hív bennünket, hogy kötelezzük el a szívünket az evangélium iránt, amíg már szabadon szeretjük felebarátaikat. Így működik.

15. Daniel Isaac Block, *The Book of Ezekiel, Chapters 1–24*, Eerdmans Publishing Co., 1997, 571.
16. A bőkezűség része az igazságosságnak. Amikor Jób a 29-31 fejezetekben azt mondja, felöltötte a *seddeqah* öltözetét és a *mishpat* süvegét (Jób 29:14), az igazságtalanság konkrét példáit mutatja be, például: „Ha megtagadtam a nincstelenek kívánságát (...), ha falatokat egymagam ettem meg, és az árva nem evett belőle (...).” Azok, akik nem osztják meg a szegényekkel a gazdagságukat, okkal rettegnek „Isten csapásától (...), fenségét nem bírom elviselni” (Jób 31:16-17; 22-23). John Hartley ezt írja: „Jób elmondja az okát annak, hogy könyörülettel fordul a szegények felé (...). Isten fensége lenyűgözte őt. Ezzel Jób nem azt mondja, hogy folyamatosan félelemből cselekedett, és így félt bármit megkockáztatni. Ezt sokkal inkább a bölcséleti könyvek kontextusában kell értelmeznünk, amelyek azt mondják, hogy a bölcsesség alapja Isten félelme és tisztelete (...). Jób tudta, hogy ha nem segít a szegényeken, nem tudta volna elviselni Isten fenségét. Isten jelenlétében elítéltetett volna.” John E. Hartley, *The Book of Job*, Eerdmans Publishing Co., 1988, 417.
17. Rendszerszintű igazságtalanság a Bibliában: 1. rész. Az Ézsaiás 58. fejezete szerint azok, akik kihasználják alkalmazottaikat (3. vers), nem osztják meg kenyerüket az éhezőkkel, vagy nem biztosítanak menedéket a szegények és jövevények számára (7. vers), és nem küzdenek a szegények nevében, nem dobják le „a jogtalanul fölrakott bilincseket” (6. vers). Alec Motyer Ószövetség kutató magyarázata szerint a „jogtalanul fölrakott bilincsek” kifejezés azt jelenti, hogy a munkások kihasználása és a javaink megvonása a szükségben lévőkől Isten képének hordozói, az emberi lények szabadsága ellen elkövetett bűn. Azt jelenti, hogy állatként bánunk velük. „A jogtalanul fölrakott bilincsek ledobása arra utal, hogy dolgoznunk kell a helytelen társadalmi rendszerek, vagy egyének helytelen cselekedetei ellen, amelyek lerombolják vagy csökkentik mások szabadságát. A járom köteleinek kibontása arra utal, hogy el kell törölnünk azt, ahogyan az emberekkel állatokként bánunk. Az elnyomottak azok, akiket megtört az élet. Nem csak a helyzet javításáért kell dolgoznunk; célunk az is, hogy az elveszett pozitív értékeket újra rögzítsük. Megkötözöttség és megtörttség helyett legyen szabadság - nem csak a járom köteleinek kibontásával, hanem maga a járom kettétörésével, legyen az igazságtalanság (6b), embertelenség (6c), vagy egyenlőtlenység (6d).” J. Alec Motyer, *The Prophecy of Isaiah: An Introduction and Commentary*, IVP, 1993, 481.

vagyonotokat” nem azt jelenti, adjátok el összes vagyonotokat, de nem is azt, hogy anélkül adjunk, hogy ez bármiféle áldozatot jelentene számunkra.¹⁸

A szocializmus és a libertarianizmus is kötelességnek tartja a szegények támogatását a „vízszintes” síkon. A baloldalon a pénz az államé, így a vagyon kiosztása a szegényeknek nem önkéntes. A jobboldalon a pénz csak a tiéd, az adakozás önkéntes és választható. A Biblia tanítása szerint a „függőleges” dimenzió a legfontosabb - az Istennel való kapcsolat. A pénzed a tiéd, és senki nem veheti el tőled. Ugyanakkor erkölcsi kötelességed Isten és felebarátod felé, hogy önzetlenül és bőkezűen használd fel a pénzed arra, hogy szeress vele másokat, képességeid és mások szükségletei szerint.¹⁹

2.2 Egyenlőség

A bibliai igazságszolgáltatás második vetülete az *egyetemes egyenlőség*. A Biblia igazságszolgáltatása megköveteli, hogy társadalmi osztálytól, etnikumtól, nemzetiségtől, nemtől, vagy bármilyen más társadalmi kategóriától függetlenül mindenkit ugyanazon elvek szerint, ugyanolyan tisztelettel kezeljünk. A 3Móz 19,15 azt mondja: „Ne kövessetek el jogtalanságot az ítékezésben! Ne légy elfogult a nincstelen javára, és ne kedvezz a hatalmasnak! Igaz (*sadeqah*) ítéletet hozz honfitársad ügyében!” Az 5Móz 16,19 azt mondja: „Ne kerüld meg

---

18. Darrell L. Bock, Luke 9:51-24:53, Baker Books, 1996, 1166-1167.

19. Régebbi keresztény tanúságok a bőkezűségről. Liberálisak vagy konzervatívak? Igen. (a) Nincs elvont egyenlőség. A Mózes 5. könyvéhez írt kommentárjában Kálvin megállapítja, hogy nincs szó a magántulajdon eltörléséről, sem a vagyon „egyenlő elosztásáról.” „Isten valóban nem azt követeli, hogy akiknek bőségesen van, azok oly bőven adják tovább a terményüket, hogy mások meggazdagításával magukat fosszák ki (...)” Kálvin rámutat arra, hogy Pál a mózesi törvény segítségével hoz egyensúlyt a keresztény bőkezűségbe. Senkitől nem várja, hogy erőltesse az adakozást, vagy „nyomorúsága legyen” (2 Korintus 8:13). Kálvin János, Evangéliumi harmónia, 150-152. (b) Mégis erős a kötelességérzet. Mivel a pénzünk Istené, és ő azt várja, hogy osszuk meg a szükségben lévőkkel, Nagy Szent Vazul (Kr. u. 329-79) ezt írta: „A kenyered a szegényeké, a kabátod a szekrényedben a mezíteleneké, a cipőd (...) a cipőtleneké; az arany, amelyet rejtegetsz, a rászorulóké.” Vazul nyilvánvalóan nem lehetett marxista. A Biblia „mester és szolga” aspektusát vizsgálja. Senki nem kobozhatja el a pénzed, mivel te vagy a háztartás ura, de mivel Isten sáfára vagy, és neki ez az akarata, a szegényeknek jogai vannak a vagyonodra nézve. (c) A képességek és szükségek értékelése. Hasonlítsuk ezzel össze a Westminsteri Nagykáté 141. kérdését, amely azt mondja, hogy a szegényeknek való adakozásunk a mi képességeinktől és az ő szükségleteiktől függ. „Adjunk és kölcsönözzünk szabadon, saját képességeinknek és mások szükségleteinek megfelelően” (Westminsteri Nagykáté 141). Tehát minél többre vagyunk képesek, és minél jobban rászorulnak mások, annál többet kell adnunk. (d) Összefoglalás: A Biblia foglalkozik a magántulajdon biztosításának konzervatív kérdésével, ugyanakkor a közösség szükségleteinek liberális kérdését sem hanyagolja el - mindemellett azonban mindkét világi nézetet alapjaiban forgatja fel, mivel azt mondja, a szegények felé adakozás a „vertikális” dimenziója miatt egyszerre „igazságos” (Zsolt. 112:9, *sadeqah*, Máté 6:1, dikaiosüne) és kegyelmes (Lukács 10:37). További részletekért arról, hogy a Biblia hogyan helyezi új alapokra az alternatívákat ahelyett, hogy „Középutat” keresne, lásd a 67. jegyzetet.

a törvényt, ne légy személyválogató, és ne fogadj el vesztegetést, mert a vesztegetés elvakítja a bölcseket is, és félreviszi azoknak az ügyét, akiknek igaza van (*sedeqah*).”

Ez a páratlan bibliai gondolat forradalminak számított a világtörténelemben. A környező kultúrák és társadalmak számára ismeretlen volt: lásd Hamurappi híres törvényét.²⁰ A görögök és rómaiak számára is idegen elképzelés volt, hogy minden ember ugyanolyan értékes, és mindenkinek egyenlően kijár az emberi méltóság. Arisztotelész elhíresült meggyőződése az volt, hogy néhány etnikum és nemzetiség megérdemelte a szolgasorsot. Tom Holland azt írja, Izraelen kívül az összes ókori kultúrából teljesen hiányzott „az a gondolat, hogy a szegények vagy gyengék is esetleg értékesek lehetnek.”²¹ Ami a görögök, rómaiak, és más antik kultúrák gondolatvilágából hiányzott, az Mózes első könyve, amely azt tanítja, hogy Isten minden embert ugyanúgy „a maga kép-mására teremtett” (1Móz 1,27).²² A Biblia mindenhol ezt veszi alapul: „Aki elnyomja a nincstelent, gyalázza Alkotóját, aki pedig könyörül a szegényen, az dicsőíti” (Péld 14,31). „Találkozik a gazdag a szegénnyel: mindkettőt az ÚR alkotta” (Péld 22,2).²³

Jézus társadalmi osztálytól függetlenül ugyanolyan szeretettel és tisztelettel fogadott minden embert, amivel felháborodást okozott a társadalmi szempontból érzékeny kérdésekben. A zsidók a szamaritánusokra alsóbbrendű etnikumként tekintettek, azonban Jézus kétszer is ugyanarra a lelki szintre helyezte a szamaritánusokat és a zsidókat (Lukács 9,54; 17,16). Valóságos lázadás tört ki, amikor Jézus kijelentette, hogy Isten ugyanúgy szereti a pogányokat, például a sareptai özvegyet és a szíriai Námánt (Lukács 4,25-27), mint a zsidókat. Jézus kinyúlt a társadalomból kivetett leprások felé, szembeszállt a

---

20. A bibliai igazságszolgáltatás egyedülállósága az ókori világban. Hamurappi törvénye szerint a bűnöket társadalmi osztály alapján büntették. Ha egy felsőbb osztálybeli ember meggyilkolt egy alacsonyabb rangút, lehet, hogy csak pénzbírsággal büntették. Ha azonban egy alacsonyabb osztályba tartozó meglopott egy felsőbb osztálybelit, a büntetése halál volt. A bibliai igazságszolgáltatás ugyanazért a bűnért ugyanazt a büntetést írja elő minden embernek, társadalmi osztálytól függetlenül. A mózesi törvény továbbá sosem büntet lopást halállal. Nem azért, mert a lopás nem komoly bűn, hanem mert a Biblia sokkal értékesebbnek tartja az emberi életet, mint a tulajdont. Lásd Desmond T. Alexander, *From Paradise to Promised Land: An Introduction to the Pentateuch*, Grand Rapids, MI: Baker Publishing, 2012, 210, 217, 219.

21. Tom Holland, *Dominion: How the Christian Revolution Remade the World*, Basic Books, 2019, 16.

22. *Ibid.*, 443.

23. Ahogy Martin Luther King Jr az „Amerikai álom” tanításában mondta: „Isten képében nincsenek fokozatok. A szoprán fehértől a basszus feketéig minden ember számít Isten zongoráján, pontosan azért, mert minden ember Isten képére teremtett.” Ez a tanítás sok helyen megtalálható az interneten.

kor társadalmi tilalmaival, és megérintette őket (Luk. 5,12-16; 17,11-19).

Nem csak arra bátorította tanítványait, hogy nagylelkűek legyenek a szegények felé (Lukács 11,41; 12,33; 19,8), hanem arra is, hogy fogadják őket vendégül otthonukban és családjukban (Lukács 14,13). A vendéglátás akkoriban a barátság és partneri kapcsolat jele volt, és a szegényeket ilyen módon egyenlőként kezelni meghökkentőnek számított. Az irgalmas szamaritánus példázatán keresztül (Lukács 10,25-37) Jézus megmutatta, hogy a „szeresd felebarátod” gyakorlati, anyagi, és egészségügyi segélynyújtást jelent más vallású és etnikumú emberek felé. Az igazságszolgáltatás és a felebaráti szeretet is megköveteli, hogy minden valláshoz, etnikumhoz, és társadalmi osztályhoz tartozó embert ugyanolyan méltósággal, ugyanolyan értékesként kezeljünk.²⁴

Az Újszövetség a további része Jézus szabályát követi: „Testvéreim, amikor a dicsőséges Urunkba, Jézus Krisztusba vetett hitetek szerint éltek, ne legyetek személyválogatók. Mert ha belép hozzátok a gyülekezetbe fényes ruhában egy aranygyűrűs férfi, és ugyanakkor egy szegény is belép kopott ruhában, és ti arra figyeltek, aki a fényes ruhát viseli, sőt ezt mondjátok neki: „Te ülj ide kényelmesen”, a szegényhez pedig így szóltok: „Te állj oda”, vagy „Ülj le ide a zsámolyomhoz”, nem kerültetek-e ellentmondásba önmagatokkal, és nem lettetek-e gonosz szándékú bírakká? De ti megszegényítettétek a szegényt.” (Jakab 2,1-4,6)

Kálvin János az *Institutio Christianae Religionis* című művében található az egyik legékezzelőbban megfogalmazott bibliai felhívás arra, hogy minden embert, mind cselekedetekben, mind hozzáállásban, teljesen egyenlőként kezeljünk. Kálvin elismeri, hogy „igen [sok ember], ha a saját érdemüket tekintjük, erre méltatlanok.” Ennek ellenére azt mondja: „a Szentírás azonban e tekintetben is igen helyes okoskodással támogat bennünket, midőn arra tanít, hogy nem az emberek érdemeire kell tekintettel lennünk, hanem Isten képét kell mindenkiben szem előtt tartanunk, amely iránt pedig teljes tisztelettel és szeretettel tartozunk viselkedni.”²⁵ Végül megállapítja, hogy „bárki jöjjön tehát hozzád, aki a te támogatásodra szorul, nincs okod arra, hogy tőle segítségedet

---

24. Összefoglalóért lásd Donald Guthrie, *New Testament Introduction*, IVP, 1970. 90-91.

25. Kálvin azt írja, hogy úgy kell tekintenünk magunkra, mint akik mindenkinek segítségével tartoznak, mivel mindenki Isten képére teremtett - keresztény és nem keresztény egyaránt. Ez a szabály Kálvin szülővárosában is érvényben volt. Ugyan Genf minden lakója törvény szerint a Genfi Református Egyházhoz tartozott, Kálvinnak nem voltak olyan illúziói, hogy mindenki hívő lenne. Azt írta, „Ebben az egyházban viszont sok képmutató keveredik el, akiknek üres címükön és titulusukon túl semmi közük Krisztushoz.” (*Institutio Christianae Religionis* IV.1.7).

megvond. (...) [N]em az emberek gonoszságát kell tekintenünk, hanem az Istennek bennük lakozó képét kell szem előtt tartanunk, mely bűneik eltörlése és megsemmisítése után szépségével és méltóságával embertársaink szeretetére és magunkhoz ölelésére indít bennünket. (...) [A keresztényeknek] bele kell magukat élniük annak helyzetébe, akiről látják, hogy segítségre szorul s annak sorsán épp úgy szánakozniuk kell, mintha azt ők maguk éreznék és viselnék, úgy, hogy a könyörületesség és részvét indítsa őket a segélyadásra oly mértékben, mintha azt maguknak adnák.”²⁶

---

26. Kálvin János a felebarátaink szeretetéről. Kálvin teljes szövege: “Az Úr parancsa szerint általánosságban mindenkivel jót kell tenni (Zsid 13:16), bár igen sokan, ha a saját érdemüket tekintjük, erre méltatlanok; a Szentírás azonban e tekintetben is igen helyes okoskodással támogat bennünket, midőn arra tanít, hogy nem az emberek érdemeire kell tekintettel lennünk, hanem Isten képét kell mindenki szem előtt tartanunk, amely iránt pedig teljes tisztelettel és szeretettel tartozunk viselkedni. Isten képe iránt még nagyobb figyelemmel kell lennünk hitünk cselédiben (Gal. 6:10), mivel azt a Krisztus lelke újíttotta fel és állította helyre bennük. Bárki jöjjön tehát hozzád, aki a te támogatásodra szorul, nincs okod arra, hogy tőle segítségedet megvond. Azt akarnád talán mondani, hogy idegen? (...) [Vagy] hogy megvetni való haszontalan ember; íme az Úr pedig bebizonyítja, hogy olyan, akit ő a saját képének tisztességére méltatott. Ha azt akarnád mondani, hogy semmiféle kötelezettség sincs irányában; íme az Úr őt mintegy a maga helyébe állítja, hogy vele szemben gondoldj végig azon a sok és nagy jótéteményen, melyekkel téged önmaga iránt lekötöztetett. Ha azt akarnád mondani, hogy méltatlan arra, hogy akár egy lépést is tégy érdekében; íme Isten képe, mely őt neked ajánlja, megérdemli azt, hogy önmagadat és mindenedet átadjad neki. És hogy ha ő nem csak semmi jót sem érdemelt a te részéről, hanem igaztalanságával és rossz cselekedeteivel megbántott is téged, ez sem alapos ok arra, hogy megszűnj ölt szeretettel ölelni magadhoz és a szeretet cselekedeteiben részesíteni (Máté 6:14; 18:35; Lukács 17:3). Egészen mást érdemelt ő tőlem – mondod te. De hát mit érdemelt tőled az Úr, aki, mikor azt parancsolja, hogy bocsásd meg felebarátodnak mindazt, amit ellened vétett, bizonyára magára akarja vállalni ezekért a felelősséget. S valóban, ezen az egy úton juthatunk csak arra, ami nem csak nehéz dolog, hanem az emberi természettel teljesen ellenkezik is: hogy tudniillik szeressük azokat, akik minket gyűlölnék; a rosszakért jóval fizessünk s hogy a szidalmakat áldással viszonzzuk (Máté 5:44). Ha tudniillik nem feledjük azt, hogy nem az emberek gonoszságát kell tekintenünk, hanem az Istennek bennük lakozó képét kell szem előtt tartanunk, mely bűneik eltörlése és megsemmisítése után szépségével és méltóságával embertársaink szeretetére és magunkhoz ölelésére indít bennünket. (...) Mert megtörténhetik, hogy valaki külsőleg megadja ugyan mindenkinek mindazt, amivel köteles, mindamellett is nagyon messze van a cselekvés igaz módjától. Tapasztalhatjuk ugyanis, hogy vannak olyanok, akik nagyon is bőkezűnek akarnak látszani, akik azonban semmit sem ajándékoznak anélkül, hogy büszke arcukkal, sőt gőgös szavaikkal is ezt fel ne hánytorgatnák. A nyomorúságnak azonban oly nagy fokára jutottunk már ebben a szerencsétlen korban, hogy az embereknek legalább nagyobb része jóformán semmi alamizsnát sem ad gyalázkodás nélkül. Pedig ezt a fonákságot még a pogányok között sem volna szabad eltűnni. A keresztényektől ugyanis nem csak azt lehet megkívánni, hogy vidám arcot mutassanak és szeretetreméltó szavakkal tegyék kedvessé szolgálataikat, hanem valamivel többet. Először is bele kell magukat élniük annak helyzetébe, akiről látják, hogy segítségükre szorul s annak sorsán épp úgy szánakozniuk kell, mintha azt ők maguk éreznék és viselnék, úgy, hogy a könyörületesség és részvét indítsa őket a segélyadásra oly mértékben, mintha azt maguknak adnák.” (Institutio Christianae Religionis, III.7.6-7). Kálvin János, A keresztényen vallás rendszere, szerk. Dr. Antal Géza, fordította: Ceglédi Sándor és Rábold Gusztáv, I. kötet. Ref. Főiskolai Könyvnyomda, Pápa, 1909.

2.3 Közbenjárás

A bibliai igazságszolgáltatás harmadik vetülete a *valódi, sorsfordító közbenjárás* a szegényekért. A 41. Zsoltár második verse szerint „Boldog az, akinek gondja van a nincstelenre.”²⁷ A „gondja van” kifejezésre lefordított eredeti szó azt jelenti, a hívők különleges figyelmet fordítanak a gyengékre és szegényekre, próbálják megérteni a helyzetük okát, időt és energiát fordítanak arra, hogy változtassanak rajta.²⁸ „Az igaz megérti a nincstelenek ügyét, a bűnös azonban nem tudja megérteni.” (Péld 29,7)

Ugyan mindenkit egyenlőként kell kezelnünk, és nem lehetünk személyválogatók (3Móz 19,15), mégis különös tekintettel kell lennünk a szegényekre, gyengékre, erőtlenekekre. A Példabeszédek 31,8-9 azt mondja „Nyisd meg szádat a némáért, a mulandó emberek ügyéért! Nyisd meg szádat, ítélezz igazságszerűen, juttasd igazához (*sedeqah*) a nincstelent és a szegényt!” Ez ellentmondás lenne? Nem. A Biblia nem mondja, „Nyisd meg a szád a gazdagok és hatalmasok ügyéért.” Ez azonban nem jelenti azt, hogy a hatalmasok emberként kevésbé lennének fontosak Isten előtt. Pont ugyanannyira fontosak. De nincs *szükségük* arra, hogy felszólalj az érdekükben. A szegényeknek viszont szükségük van rád.

A közbenjárásra való felhívás alapja az, hogy a szegények és jövevények is egyenlő jogokkal rendelkeznek. Az 5Móz 24,17 és 19 azt mondja: „Ne forgasd ki jogaiból a jövevényt és az árvát, és ne vedd zálogba az özvegy ruháját! (...) Ha learatod gabonádat a mezőn, és otffelejtesz egy kévét a mezőn, ne menj vissza fölvenni! Legyen az a jövevényé, az árváé és az özvegyé: így megáldja majd Istened, az ÚR kezded minden munkáját.” Christopher Wright így magyarázza ezt meg: „A kifejezés szó szerint azt jelenti, „ne tagadd meg a *mispát*-ot a jövevénytől, árvától és özvegytől” (...) A *mispát* (...) része egy személy általános jogai (...) a következő szabályok tehát nem jótékonyság, hanem jogok kérdése. Isten színe előtt egy özvegynek joga van ahhoz, hogy ne zálogosítsák el a legszükségesebb ruháit, ha kölcsönhöz akar jutni. A 19-21. versek tallózásra vonatkozó szabályai pedig jogok, nem alamizsna.”²⁹

A közbenjárásra való felhívás azon a tényen alapul, hogy a bukott világunkban a lehetőségek és források eloszlása rendkívül egyenlőtlen. „A szegényt még barátja is gyűlöli, de a gazdagot sokan szeretik” (Péld 14,20; 19,4). Azoknak,

---

27. A fordítás és a megjegyzés alapja Peter C. Craigie, Psalms 1-50: Word Biblical Commentary, Thomas Nelson, 2004, 318, 320.

28. Derek Kidner, Psalms 1-72: An Introduction and Commentary, InterVarsity Press, 1973, 161.

29. Wright, 260.

akik kiváltságos családba születtek, automatikusan megadatnak a „barátok” - kapcsolatok hatalommal rendelkező emberekkel, hatalmas szociális tőke, amely egyengeti az életük útját. A szegényeknek nincs ilyen tőkéjük. A szegény környékeken élő gyerekek általában alsóbbrendű oktatásban részesülnek, és tanulásra rendkívül káros környezetben nőnek fel. A konzervatív szemlélők a szülőket hibáztatják ezért, a progresszívek pedig a társadalmi problémát emelik ki. Azt viszont senki nem gondolja, hogy a *gyerekek* hibája lenne. „Barátok” nélkül születnek a világba, akik ajtókat tudnának megnyitni előttük.

A közbenjárásra való felhívás az „elnyomás” valóságát is alapul veszi. A legfőbb héber szó a szegényekre az *a’ni az an’not* szóból ered, amely azt jelenti, erőszak által alacsonyrendű státuszba kerülni. A gazdagoknak és hatalmasoknak számtalan lehetősége van arra, hogy a saját javukra fordítsanak dolgokat - a bíróságon, piacon, közösségükben - mások kárára. „Ne rabold ki a szegényt, mivel szegény ő, és ne tipord el a nincstelen a kapuban!” (Péld 22,22) Minden kultúrában évszázadok óta látható, hogy a kevésbé jómódúakat nagyobb valószínűséggel ítélik el a bíróságon, és súlyosabb büntetést kapnak ugyanazokért a bűnökért, amiket tehetősebbek is elkövettek. A Példabeszédek 11,26 elpanaszolja, hogy az árusok visszatartották a búzát, így megemelve az árakat, hogy a szegényektől minél több pénzt szedhessenek el. Az 5Móz 24,14-15 pedig arról beszél, hogy a napszámosokat „kizsákmányolják” azzal, hogy nem fizetik meg őket naponta.³⁰ A Jeremiás 22,3 azt írja, „Mentsétek meg a kizsákmányolat elnyomójától! A jövevényt, az árvát és az özvegyet...” Jeremiás azokat a csoportokat emeli ki, akik nem tudják megvédeni magukat a kizsákmányolástól

---

30. Rendszerszintű igazságtalanság a Bibliában: 2. rész. Az igazságtalan bérfizetés egy konkrét példája látható az 5 Mózes 24:14-15-ben: „Ne zsákmányold ki a nincstelen és szegény napszámost, akár a testvéred, akár olyan jövevény, aki országodban, a te lakóhelyeiden él. Még aznap add ki a bérét, mielőtt lemegy a nap, mert nincstelen ő, és sóvárog utána: ne kiáltson az ÚRhoz miattad, mert akkor vétek fog terhelni.” A bent lakó munkásokat és szolgákat hetente, vagy még ritkábban fizették ki. A „napszámosok” azonban rövidtávú munkákat végeztek, és nagyobb valószínűséggel éltek mélyszegénységben, mivel a legtöbb pénzük élelemre ment el. Így naponta szükségük volt a bérükre, ami a földbirtokosoknak hátrányt jelentett. A piaci erők miatt a napszámosok kénytelenek voltak minden munkát elvállalni, bármilyen feltételekkel, és így a földbirtokosok általában nem fizették ki őket naponta (valószínűleg ez volt a helyzet, különben nem lett volna szükség a törvényre). A Biblia azonban azt mondja, a mindennapos kifizetés elmulasztása a szegények „kizsákmányolása.” A héber szó (*‘asaq*) jelentése „kirabolni” - igazságtalanul elnyomni. Elvették a szegényektől az alapvető, minimális táplálkozáshoz való hozzáférést, amely a többi munkásnak megadatott. Kálvin a szöveghez írt kommentárjában ezt az elvet a mai munkáltatókra is kötelező érvényűnek találta. Azt mondja, hogy amikor embereket alkalmazunk, nem szabad: “ túlon túl szűkmarkúak és fukarok legyünk velük szemben, mert annál nincs is gyalázatosabb, hogy amikor a szolgálatunkban állnak, még ahhoz se legyen elég jövedelmük, hogy szerényen bár, de megéljenek. (...) Ebből következtetünk arra, hogy ez a törvény nem polgárjogi, hanem teljes mértékben lelki, és megköti a lelkiismeretünket Isten ítélőszéke előtt.” Kálvin János, Kommentár Mózes utolsó négy könyvéhez, harmonikus formába szerkesztve, Pestszentlőrinc Kossuth téri Református Gyülekezet, 616.

úgy, ahogy mások tudnák. „Az özvegyet és az árvát, a jövevényt és a nincstelent ne sanyargassátok” (Zakariás 7,10).

A Tízparancsolat mindegyike megtilt valamit, de ugyanakkor ellentétes, pozitív kötelezettségre is utal. A Westminsteri Nagykáté tanítása szerint ahhoz, hogy a hatodik parancsolatnak engedelmessédjünk - „ne ölj” - nem szabad „az élet védelmére szolgáló törvényes eszközöket elhanyagolni és megvonni” (136. kérdés). Ez nem csupán azt jelenti, hogy nem ölünk meg senkit szándékosan, hanem azt is, hogy nem engedjük, hogy a biztonságukra és fizikai jóllétükre veszélyes körülmények között éljenek.³¹ Azt jelenti, nem fordíthatjuk el a fejünket azokról a környékekről, ahol szörnyű az egészségügyi ellátás, ahol a környezeti tényezők veszélyeztetik a lakókat, vagy a nem megfelelő táplálkozás és lakhatási lehetőségek vannak káros hatással a jóllétükre.

A szegények legfőbb pártfogója maga Isten. Felveszi a harcot a szegények „ügyében”, és arra hívja a népét, hogy ugyanezt tegyék. „Mert az ÚR perli perüket, és fosztogatóikat megfosztja életüktől.” (Péld 22,33 vö. 5Móz 10,18-19) Jézus ezt mondta: „Vajon Isten nem szolgáltat-e igazságot választottainak, akik éjjel-nappal kiáltanak hozzá? (...) Mondom nektek, hogy igazságot szolgáltat nekik hamarosan” (Lukács 18,7-8). Jézus maga is felveszi a pártfogó szerepét, és számonkéri a farizeusokat, amiért „pénzsóváruk” (Lukács 16,14), és az írástudókat, amiért „felemésztik az özvegyek házát” (Lukács 20,47), kihasználva a bizonytalan pénzügyi és jogi helyzetüket.³²

Hogyan tudunk tehát közbenjárni? A Biblia legalább három lehetséges módot említ. A fizikai szükségleteket kielégíthetjük közvetlenül (Lukács 10,30-35).

---

31. Kálvin a következőt írta a hatodik parancsolatról: „Minden embernek gondja legyen az összes emberek sértetlenségére. (...) Megparancsoltatik ezért nekünk, hogy, ha valami segítség embertársaink életének megoltalmazására kezünk ügyében van, hűségesen nyújtuk azt; gondoskodjunk arról, ami embertársaink nyugalma számára szolgál; kárának elejét vegyük és ha bajban van, nyújtuk neki segítő kezünket.” Kálvin János, A keresztyén vallás rendszere, szerk. Dr. Antal Géza, fordította: Ceglédi Sándor és Rábold Gusztáv, 1. kötet. Ref. Főiskolai Könyvnyomda, Pápa, 1909.

32. „Jézus vádjai az írástudókkal szemben nagyon hasonlítanak az izraelita próféták vádjaira, akik elítélték a hatalmasokat és gazdagokat, amiért kihasználták a gyengéket és szegényeket, többek között özvegyeket (Ézsaiás 10:2; Ámós 2; Mikeás 3) (...). A saduceusokkal ellentétben az írástudók nem voltak szabályszerűen gazdagok, így bizonyos mértékig a hívek és pártfogók ajándékaitól függött a megélhetésük. Néhány írástudó kihasználta mások megbecsülését és nagylelkűségét. Egy írástudóval folytatott korábbi beszélgetésében (10:27) Jézus az 5 Mózes 6:5 és a 3 Mózes 19:18-at idézve elmondta, mi az igazi vallás: a törvény lényege Isten és a felebarátaink szeretete. Néhányan azonban segítség helyett ártnak egymásnak, és ezek közül a legrosszabbak a vallást használják mind tetteik eszközeként, mind igazolásukra. Jézus ítélete azokra, akik a vallást használják saját dicsőségükre, nem ismer megalkuvást: „ezekre vár a legsúlyosabb ítélet” (20:47).” James R. Edwards, *The Gospel According to Luke*, Eerdmans, 2015, 587.

Ebben az esetben a közbenjárás központjában az áll, hogy egy ember vagy család számára biztosítjuk azokat a jogi, egészségügyi, anyagi és egyéb forrásokat, amelyekre szükségük van krízishelyzetben. Lehetőség van megerősítésre is: segíthetünk egy személynek, családnak vagy közösségnek, hogy önellátóvá váljanak (5Móz 15,13-14). Ez a fajta befektetés segíti a személyt, családot vagy csoportot abban, hogy eljussanak arra a pontra, ahol rendelkeznek a szükséges forrásokkal és tőkével - társadalmi, anyagi, kulturális és személyes értelemben - ahhoz, hogy ne igényeljenek folyamatos közbenjárást és külső segítséget.

Végül pedig a közbenjárás célpontjai lehetnek azok a társadalmi struktúrák, amelyek bizonyos csoportokat hátrányosan megkülönböztetnek. Jób elmondása szerint nem csak, hogy ruhát adott a ruhátlanak, hanem „összetörte az álnok állkapcsát, és fogai közül kihúzta a zsákmányt” (Jób 29,17). Ez sokféleképpen történhet. A gyülekezet megtilthatja a tagjainak, hogy ezekben az igazságtalan társadalmi struktúrákban részt vegyenek, így aláásva azokat. Pál megtiltotta a keresztényeknek, hogy „emberrablásban” vegyenek részt - ezzel az emberrabláson alapuló rabszolga kereskedelemre utalt, amely gyakran előfordult a római társadalomban (1Tim 1,8-11).³³

A Lukács 14. fejezetében Jézus felszólította a követőit, hogy teljesen határolódjanak el a patrónusi rendszertől, amely a társadalmi egyenlőtlenség egyik legnagyobb okozója volt (lásd alább). Essau McCaulley, Tom Holland és mások is bemutatták, hogy a korai egyház szeretetről és egyetemes emberi méltóságról szóló tanításai szolgáltak később alapul a rabszolgaság eltörléséhez.³⁴ Egyes esetekben úgy tudunk társadalmi struktúrák ellen küzdeni, hogy nyilvánosan felszólalunk a helytelenül cselekvő vezetők ellen. A Dániel 4,24-ben Dániel azt tanácsolja egy pogány királynak, hogy hagyjon fel a vétkeivel és „bánj[on] irgalmasan a szegényekkel.” Amikor Jézus a szolgálata miatt konfliktusba került a hatalommal Heródes személyében, szembeszállt vele, és „annak a rókának” nevezte (Lukács 13,32-33): egy vallási vezető nyilvánosan kifogásolt egy politikai vezetőt.

2.4 Felelősség

A bibliai igazságszolgáltatás negyedik vetülete a *felelősség - egyetemes és egyéni szinten is*. Az igazságszolgáltatás egyik legalapvetőbb definíciója „megadni az

---

33. Essau McCaulley, *Reading While Black: African-American Biblical Interpretation as an Exercise in Hope*, IVP, 2020, 53.

34. *Ibid.*, 139-162.

embereknek, ami jár nekik.” De vajon csak a saját bűneinkért tartozunk felelősséggel, vagy bűnrészesek, felelősek vagyunk mások bűneiért is?

Egyetemes felelősség:

A Józsué hetedik fejezetében Ákán bűnt követ el, amikor ellopja és elrejtja Jerikó hadizsákmányának egy részét. A szövegből kiderül, hogy Ákánal együtt a családját is kivégezték (15. és 25. vers).³⁵ Ezen kívül a szöveg szerint Isten az egész nemzetet felelősségre vonta ezért a bűnért. Büntetésként Aj első ostrománál egy olyan bűnért haltak meg Izraeliták, amelyről nem is tudtak (5, 11-12. vers). A 4Mózes 16. fejezetében Kóra, Dátán és Abirám családjai is meghaltak azokért a bűnökért, amiket ezek a férfiak elkövettek.³⁶ A 2Sámuel 21-ben Isten három év éhezéssel sújtotta Izraelt, és nem válaszolta meg a földjükért mondott imákat (14. vers). Amikor Dávid megkérdezte, miért van ez, Isten azt válaszolta neki, hogy Izrael egészét felelősségre vonta azért, amit Saul király a gibeonitákkal tett, annak ellenére, hogy Saul már halott volt.³⁷

Gyakori válasz ezekre a történetekre, hogy Istennek különleges kapcsolata volt Izraellel. Ők voltak a választott nép, és ezért Isten egy egységként kezelte őket, míg rajtuk kívül csak egyéneket vont felelősségre. Isten azonban pogány népeket is felelősségre vont az elődeik bűneiért. Az 1Sámuel 15,2-ben Isten

---

35. Egyetemes felelősség: 1. rész „A 25. versben (...) az egyes és a többes szám együttes használata valószínűleg arra utal, hogy Ákán külön végezték ki, hogy példát statuáljanak. A tény, hogy a családja ugyanerre a sorsa jutott, abból következhet, hogy tudtak erről a bűnről. A zsákmányt végül az atyai sátorban rejtette el. Az egyetemes bűn eleme is megjelenik itt. Az 5 Mózes 24:16-ot egyensúlyban tartja az 5 Mózes 5:9. Nem szabad az előbbire úgy tekintenünk, mint individualista, kevésbé „szakrális” nézetre, mint az utóbbi. Ha helyesen értelmezzük, a Biblia sehol nem tanít individualizmust. Arra is vigyáznunk kell, hogy ne tekintsünk az egyetemes elvre úgy, mint a primitív gondolkodás maradványa, amely nem összeegyeztethető a modern gondolkodással.” Marten H. Woudstra, *The Book of Joshua*, Eerdmans, 1981, 130–131.

36. Egyetemes felelősség: 2. rész Néhányan azt mondják, a család többi tagja is személyesen részt vehetett a bűnben - Istennek ellenszegülve ők is megkérdőjelezték Mózes vezetését. Azonban mivel a család minden tagja ugyanazt a büntetést kapta, és valószínűtlen, hogy egyéni bűneik ugyanolyan súlyosak lettek volna (különösen a gyerekek esetében), így még ha részt is vettek valamilyen szinten, fennáll az egyetemes felelősség, amely túlmutat az egyéni bűnök büntetésén. Lásd Timothy R. Ashley, *The Book of Numbers*, Eerdmans, 1993, 320.

37. Egyetemes felelősség: 3. rész A gibeoniták ugyan pogányok voltak, de Izrael vezetői megesküdtek, hogy életben hagyják őket (Józsué 9:15, 19). Saul király azonban megszegte ezt az esküt, és sok gibeonitával végzett. Isten az egész nemzetet felelősségre vonta ezért, annak ellenére, hogy Saul közben meghalt. A 2 Sámuel 21 történetének további része azonban aggasztó: a gibeoniták ugyanis Saul hét férfi leszármazottját követelik, hogy megöljék őket, Dávid pedig teljesíti a követelést. Nincs megegyezés a kommentátorok között arról, hogy hogyan értékeli Dávid tettét. Néhányan úgy tartják, Dávid hibázott, megadta magát a gibeoniták pogány felfogásának. Mások további egyetemes felelősség megvalósulásaként tekintenek rá - nem csak Izrael egésze bűnhődik a vezetőik megszegett ígéreteiért, hanem Saul leszármazottai még külön büntetést is kapnak ezért a bűnért. Engem egyik érv sem győzött meg. Ez utóbbi kérdést azonban a jelen témában nem kell megoldanunk. Világos, hogy Isten a teljes népet generációkon át felelősségre vonja a vezetők bűneiért.

megbüntette az Amálékiakat azokért a bűnökért, melyeket Izrael Egyiptomból való kivonulásakor követtek el, annak ellenére, hogy évszázadok teltek el azóta. Az 5Mózes 23,3-8-ban Isten kizár néhány népet (Ammón, Moáb) a jelenlétéből, míg másokat (Egyiptom) nem - ezt pedig az alapján teszi, hogy az elődek generációkkal korábban hogyan viselkedtek. Az Ámós első és második fejezetében Isten ugyanígy felelősségre von pogány népeket a múltbeli bűneikért, többek között háborús bűnökért és teljes népek szolgáskorba állításáért.

Az Újszövetség vezetői felismerték a közös felelősséget Jézus haláláért Krisztus feltámadása után. Az Apostolok Cselekedetei második fejezetében Péter felelősségre vonja azokat, akik abban az időben Jeruzsálemben voltak (ApCsel 2,22-23, 36, 10,3) annak ellenére, hogy ezek az emberek nem személyesen adták halálra Jézust. Ugyanakkor Pál a piszídiai Antiokhiában élő zsidóknak azt írta, a jeruzsálemiek feszítették keresztre Jézust (ApCsel 13,27). Nem hibáztat minden zsidót a világ minden táján Krisztus haláláért.³⁸ Emellett Ezdrás (Ezdrás 9) és Dániel (Dániel 9) is megvallja népük bűneit, amelyben ők személyesen nem voltak bűnösök.³⁹

Tehát a Biblia tanítása szerint az egyetemes felelősség valóságosabb, mint amilyennek a modern individualista nyugati ember hinni szeretné. Azonban valódi határai is vannak - nem alkalmazható válogatás nélkül.

---

38. Hálával tartozom Kevin DeYoung felé a meglátásaiért az Apostolok Cselekedeteiről és az egyetemes felelősségről. Lásd "Thinking Theologically About Racial Tensions: Sin and Guilt", July 23, 2020, <https://www.thegospelcoalition.org/blogs/kevin-deyoung/thinking-theologically-about-racial-tensions-sin-and-guilt/>

39. Egyetemes felelősség: 4. rész Amikor Ezdrás megtudja, hogy sok zsidó pogányokkal házasodott, és ezzel megszegte Isten törvényét (Ezra 9:3), bevallja „bűnösségünket” és „bűneinket” (6-15. versek), annak ellenére, hogy ő személyesen nem követte el ezt a bűnt. Itt egy olyan vezetőt láthatunk, aki nem követte el a bűnt magát, de bűnös abban, hogy nem akadályozta meg a „felügyelete alatt” álló emberek bűnét. A Dániel 9:4-19-ben is azt látjuk, hogy egy ember megvallja a népe bűneit. Ebben az esetben azonban nem a kortársai bűneiről beszél (mint Ezdrás tette), hanem az őseiről: „Vétkeztünk és bűnbe estünk, megszegettük törvényedet és ellened lázadtunk, eltértünk parancsolataidtól és törvényeidtől. Nem hallgattunk szolgálóra, a prófétákra (...)” (5-6. vers). Több dolog van, amit érdemes kiemelni: Először, hogy a Dániel életéről szóló bibliai történetekben sehol nincs bizonyíték arra, hogy személyesen részt vett volna bármelyik olyan bűnben, amelyet megvall. Másodsor, Dániel nem volt vezető szerepben, hogy felelősséggel tartozzon azokért a dolgokért, amelyek a „felügyelete alatt” történtek - a múltból beszélt. Harmadsor, úgy tűnik, Dániel különbséget tesz a saját bűnei, és népének bűnei között, bár megvallja mindkettőt. A következőt mondja: „Még beszéltem, imádkoztam, vallást téve vétkeimről és népemnek, Izraelnek a vétkeiről (...)” (20. vers). Néhányan úgy tartják, ez azt bizonyítja, hogy Dániel igenis személyesen elkövette ugyanazokat a bűnöket, mint az ősei. Azonban Dániel úgy tudta volna legegyszerűbben kifejezni ezt, ha azt mondja, „bűneink”, és nem különít el két kategóriát: az övét és a népéét. Nem lehetünk teljesen biztosak, de nem tekinthetünk úgy a Dániel 9:20-ra, mint néhányan tették: bizonyítékként, hogy Dániel ugyanazokat a bűnöket követte el, mint az ősei.

Közösségi kötelek

Az egyetemes felelősség a Biblia és az evangélium központi eleme. Csak azért menekülhettünk meg, mert Jézus átvette a bűneink büntetését: olyan bűnökét, amelyeket nem ő követett el (Róma 5,12; 1Kor 15,21-23; 2Kor 5,21). Hogy lehetséges ez? Lehetséges, mert a hit és Isten Szentlelke egységet hoz létre köztünk és Jézus között. Az egyetemes felelősség az emberi közösségekben fennálló kötelektől és egységektől függ. Ezek közül néhány:

1. *Családi.* A személyünk sokkal inkább a családi háttérünk végeredménye, mint amennyire azt szeretjük bevallani. A szülők látják jellemhibáikat gyermekeikben megisméltódni, és jogosan éreznek némi felelősséget gyermekeik bűneiért. Az egyes emberek bűneinek bizonyos mértékben az az oka, hogy a családjuk megengedték nekik, hogy olyan emberré váljanak, akik ilyen módon bűnt követnek el. Így az egyes családtagok által elkövetett bűnök felelőssége részben a családot terheli, vagy mulasztásból, vagy cselekedetekből származó bűneik miatt.
2. *Politikai és polgári.* Egy politikai közösségben az emberek bizonyos mértékig felelősek a vezetőik bűneikért, és viszont. Izrael királyt akart magának (1Sám 8-10), és bár nem „választották meg” Saul, nem is tiltakoztak vagy lázadtak ellene, amikor gonoszságba sülyedt. Így részben felelősek voltak a bűnökért, amelyeket elkövetett. Ugyanígy a vezetők is tudják, hogy részben felelősek azokért a bűnökért, amelyeket az emberek „a felügyeletük alatt” elkövetnek.
1. *Közösségi.* Azokat, akik Jeruzsálemben tartózkodtak, felelősségre vonták Jézus haláláért, de a teljes zsidó népet *nem* hibáztatták (ApCsel 13,27). Ez arra utal, hogy akik akkor jelen voltak, tehettek volna valamit a keresztre feszítés ellen. Ugyan nem voltak hivatalosan teljes jogú polgárai az államalakulatnak, de voltak olyan kapcsolataik és lehetőségeik, amelyeket használhattak volna. Ha nem teszünk semmit olyan emberek bűnei ellen, akikkel közeli kapcsolatban állunk, a felelősség egy része minket is terhel (vö. Ez 33; Gal 6,1-2).
2. *Intézményi.* Az intézményesített folyamatok igen széles körben megjelennek, a boltban való fizetéstől az egyetemre való jelentkezésig és felvételig. Bár lehet, hogy egyes emberek csak egy-két esemény erejéig vesznek részt ezekben a társadalmi rendszerekben, de ezzel támogatják a teljes rendszer létezését. Ha egy rendszer előnyben részesíti a hatalmasokat a gyengéekkel szemben, a rendszerben résztvevő egyének felelősek ezért az igazságtalanságért még akkor is, ha nem látják (vagy nem akarják látni).

Egy vacsorán Jézus „látta, hogy a meghívottak hogyan válogatják a főhelyeket” (Lk 14,7). A vacsorákon való részvételnek az volt a célja, hogy a résztvevők olyan emberekkel építsenek kapcsolatot, akik később ajtókat tudnak megnyitni előttük. Ezek az emberek cserébe szívességeket vártak el, és hozzáférést a kapcsolati hálójukhoz, eszközeikhez.⁴⁰ Ebben a rendkívül intézményesített társadalmi rendszerben a módosabb emberek soha nem hívtak volna szegényeket vacsorára, mivel a jelenlétük veszélyeztetné a házigazda társadalmi helyzetét, illetve a meghívottak időpazarlásnak éreznék a részvételt. Ez azonban rendszer szinten hátrányos megkülönböztetést jelentett a társadalom alacsonyabb rétegei számára.⁴¹

Jézus nem engedte, hogy a követői egyáltalán részt vegyenek ebben a rendszerben. Azt tanította, „Ha ebédet vagy vacsorát készítesz, ne a barátaidat hívd meg, ne is a testvéreidet, a rokonaidat vagy a gazdag szomszédaidat, nehogy viszonzásul ők is meghívjanak téged.” „Hanem, ha vendégséget rendezel, szegényeket, nyomorékokat, sántákat, vakokat hívjál meg, és boldog leszel” (Lukács 14,12-14). Ha a jómódú hívők rendszeresen meghívják a rászorulókat és gyengéket az otthonukba, ezzel megtagadják azokat a társadalmi rendszereket, amelyek „kirekesztő társadalmi korlátokat” teremtenek, és ez az új rendszer „a nem előre kitervelt, spontán nagylelkűség egy új formáját” indíthatja el a szegényekért. Az ilyen gyakorlatok következményeit nehéz túlbecsülni.⁴²

---

40. „A Birodalom politikai stabilitásának központi eleme volt a kölcsönösség etikája, egy ajándék-és-kötelesség rendszer, amely Róma császáratól a legtávolabbi provinciában élő gyerekekig minden embert a társas kapcsolatok bonyolult hálójába kötött (...). Az ajándékok, íratlan szabály szerint, sosem „ingyen” voltak, mindig hallgatólagos vagy kimondott feltételek kötődtek hozzájuk (...)” Joel B. Green, *The Gospel of Luke*, Eerdmans, 1997, 550.

41. „Jézus szemében ezeknek az ortodox hagyományoknak a következménye a szegények kizárása.” *Ibid*, 552.

42. Rendszerszintű igazságtalanság a Bibliában: 3. rész. Teljes idézet:

„Ha Jézus ellentétes javaslata bevett szokássá válik, szembeszállna a kirekesztő társadalmi határokkal és a kölcsönösség értékével. Az ilyen gyakorlatok következményeit nehéz túlbecsülni. Először is lebontanák a bennfentes-kívülálló kategóriákat, amelyeket a meghívottak két ellentétes listája kifejez. A 12. versben Jézus sorra veszi az emberek „belső körét”, azokat, akikkel egyenrangú és kölcsönös kapcsolatban vagyunk: ez a hatalom és privilégium forgalmán és a bennfentes társadalmi helyzeten alapuló lista. A 13. versben felsorolt lista ezzel szemben jobban emlékeztet bizonyos kumráni szövegek listáira, amelyek Isten népének identitásával foglalkoznak, különösen azokkal, akiket kizártak a kiválasztott státuszból. Jézus üzenete felborítja ezeket a gondolatokat. Úgy mutatja be a „szegényeket, nyomorékokat, bénákat és vakokat” - akik jó példái a mediterrán világ státusz kánonja szerint alacsony státuszba kényszerült, perifériára szorított embereknek - mint bizalmas asztalvendégeket, és így analógia útján, mint Isten népét.

Másodsor, ezek a gyakorlatok kimondják a patrónusrendszer etikettje felett a halálos ítéletet, tágabban értelmezve pedig a társadalmi hovatartozás kölcsönösség követelményei által való szabályozását. Az a viselkedésforma, amit Jézus megkövetel, megszüntetné a távolságot a gazdagok és szegények, bennfentesek és kívülállók között; antropológiai gazdasági modellekhez visszatérve, ezeket a kapcsolatokat az „általánosított kölcsönösség” jellemezné - tehát az ajándékozás és a vendéglátás, anélkül, hogy viszonzást várnánk (lásd

A személyes igazságtalanság strukturális szintre emelkedik:

A bűnös emberi szív megtagadja Istent, mint Urat és Megváltót, és saját magát próbálja igazzá tenni (Róma 1,21-25; 9,32). Ennek egyik módja, hogy „lenézzük” azokat, aki mások, mint mi (Lukács 18,9-14). Ez leggyakrabban az etnikai és kulturális különbségeken keresztül történik. Erénynek tekintünk olyan kulturális különbségeket és preferenciákat, amelyek bibliai értelemben se nem jók, se nem rosszak, és alsóbbrendűként kezelünk olyan kultúrákat, amelyekben ezek a dolgok nincsenek meg. Így duzzasztjuk az önbecsülésünket. Ez pedig „ellenségeskedést” eredményez a különböző etnikai csoportok között (Ef 2,14). Ez az emberi szívnek egy annyira természetes és berögződött stratégiája, hogy még Péter apostol is hibázott benne (Gal 2,11-14), az ApCsel 10-11 összes kinyilatkoztatása ellenére. Ha pedig az egyének szívébe mélyen berögződött több generációnyi etnikai-kulturális büszkeség és önigazultság, és ha társas lények vagyunk, akik természetes módon intézményeket alakítanak ki, akkor nem csak egyéni, hanem rendszer szintű rasszizmusra is számítanunk kell. John Piper szavaival élve:

Ez a „...rasszista érzések, meggyőződések és gyakorlatok együttes hatása, amely testet ölt és megjelenik a politikai intézkedésekben, szabályokban, előírásokban, folyamatokban, elvárásokban, normákban, feltételezésekben, irányelvekben, tervekben, stratégiákban, célmeghatározásokban, gyakorlatokban, értékekben, szabványokban, narratívákban, történelemben, feljegyzésekben és ehhez hasonló helyeken. Ez aztán hátrányos helyzetbe hozza a lealacsonyított etnikumot, és előnyben részesíti az értékesnek ítéltet.”⁴³

Egyéni felelősség

Tehát ezek szerint meg kell bánnunk olyan emberek bűneit, akikkel a múltban vagy a jelenben kapcsolatban állunk. De hogyan magyarázzuk akkor azt a két kulcsfontosságú ószövetségi ígerészt, amelyek határozottan azt tanítják, hogy az emberek csak a saját bűneikért bűnhődjenek?

Az első az Ezékiel 18,1-32 „Annak kell meghalnia, aki vétkezett. A fiú nem bűnhődik az apa bűne miatt, az apa sem bűnhődik a fia bűne miatt” (20. vers). A második pedig az 5Móz 24,16: „Ne kelljen meghalniuk az apáknak a fiakért,

---

fentebb, 6:32-35). A korábban kívülállóként és idegenként kezelt embereket befogadnánk egy kiterjedt nemzetség tagjaként. Amennyiben Jézus asztalvendégei a társadalmi elitből kerülnek ki, az üzenete számukra a nem előre kitervelt, spontán nagylelkűség egy formáját tartalmazza, amelynek része a „szegények nevében” való újraelosztás. Ibid, 552–554.

43. John Piper, “Structural Racism: The Child of Structural Pride”, Desiring God, November 15, 2016. <https://www.desiringgod.org/articles/structural-racism>.

a fiaknak se kelljen meghalniuk az apákért; mindenkinek csak a maga vétkeért kelljen meghalnia!” Ahogy láttuk, az egyetemes felelősség bizonyos fajtái léteznek. Hogyan függ össze tehát az egyetemes és az egyéni felelősség?

A kapcsolat ezek között *aszimmetrikus*, az egyéni felelősség az erősebb. Tehát például a vezetőknek felelősséget kell vállalniuk a fennhatóságuk alatt álló emberek bűneiért, amelyben ők maguk nem bűnösök, a legnagyobb felelősség azonban mégis azokat az egyéneket terheli, akik a bűnöket elkövették.

Walter Kaiser Ószövetség kutató nagyon jól foglalja ezt össze. Először, az Ezékiel 18 világosan megmondja, hogy az emberek lelki és örökkévaló sorsa kizárólag saját bűnbánatukon és cselekedeteiken múlik. Isten nem olyan bűnök alapján hozza meg végső ítéletét, amelyeket valaki szülei, vagy nemzete követett el - csak a sajátjai alapján. Másodszor pedig, az 5Mózes 24,16 az alapvető emberi joggyakorlatról beszél. Az 5Mózes arra inti Izrael bíráit, hogy senkit ne ítéljenek el a szüleik vagy gyermekeik bűneiért.⁴⁴ Az egyetemes bűn valósága nem „nyeli el” az egyéni erkölcsi felelősséget, és az egyéni felelősség sem cáfolja az egyetemes bűn és felelősség valóságát. Az egyetemes felelősség létezik, de végeredményben mindannyian egyénileg vagyunk felelősek azokért a bűnökért, amelyeket elkövettünk.

A felelősség összetett

A világi álláspontok általában redukcionista szemléletűek: egyetlen okot keresnek, amely az élet összes problémájára magyarázatot ad. Így a progresszív szellemiségűek az egyetemes felelősség valóságát hangsúlyozzák gyakorlatilag az egyéni felelősség teljes kizárásával, míg sok konzervatív és libertariánus elveket valló teljes egészében tagadja az egyetemes felelősséget. A baloldal szerint egyenlőtlen eredmények mindig valamilyen igazságtalanság következményei, míg a jobboldal úgy gondolja, az egyenlőtlen eredmények kizárólag egyéni felelőtleneségből fakadnak.

---

44. Egyetemes felelősség: 5. rész A legtöbb protestáns Ószövetség kutató egyetért abban, hogy Isten elismeri mind az egyetemes, mind az egyéni felelősséget és bűnösséget. Véleményem szerint Walter Kaiser *Toward Old Testament Ethics* (Zondervan, 1991) című könyvében található a kapcsolat egyik legjobb magyarázata (lásd főleg 86-87). Alec Motyer a Mózes második könyvéhez írt kommentárjának lábjegyzetei szerint követi Kaiser meglátásait. Christopher J.H. szintén. Ahogy Wright is a Mózes ötödik könyvéhez és Ezékiel könyvéhez írt kommentárjaiban. Először, Kaiser szerint az Ezékiel 18 világosan megmondja, hogy az emberek lelki és örökkévaló sorsa kizárólag saját bűnbánatukon és cselekedeteiken múlik. Isten nem olyan bűnök alapján hozza meg végső ítéletét, amelyeket valaki szülei, vagy nemzete követett el - csak a sajátjai alapján. Másodszor, Kaiser rámutat, hogy az 5. Mózes 24:16 az általános emberi igazságszolgáltatásról beszél, és arra inti Izrael bíráit, hogy senkit ne ítéljenek el a szüleik vagy gyermekeik bűneiért.

Ha azonban a kettő közül bármely álláspontot követjük, akkor az igazság bibliai szemlélete helyett világi szemmel nézünk rá. A Biblia azt mutatja, hogy a bűneim, és az életem alakulása is (attól függetlenül, hogy jómódú vagy szegény vagyok) összetett egyéni, egyetemes és környezeti tényezők eredménye. A szegénység eredhet egyéni kudarcból vagy bűnökből (Péld 6,6-7; 23,21); társadalmi igazságtalanságból vagy társadalmi struktúrák működéséből (Péld 13,23, 18,23; 2Móz 22,21-27), de környezeti tényezőkből is, mint az áradások, bénulást okozó sérülések, vagy betegségek. Az igazságszolgáltatáshoz - mind a jogok, mind a büntetések kiosztásához - ezen összetettség miatt a legnagyobb bölcsességre, megfontolásra és körültekintésre van szükség.

3. Az igazság szolgálatában

Hogyan tudnak tehát a hívők, akik megértették a bibliai igazságszolgáltatás és a világi igazságelméletek közötti különbséget, érdemben hozzájárulni a társadalmi igazságtalanság elleni harchoz? A következőket tehetjük:

3.1 Kezdjük az egyházzal

Amikor a keresztények felszólalnak az igazságosabb társadalmi kapcsolatokért, senki nem fog hallgatni rájuk, ha az egyházon belül ezek a kapcsolatok igazságtalanok és teli vannak hibákkal. Az egyházon belül a vagyont nagylelkűen meg kell osztanunk a gazdagok és a szegények között (2Kor 8,13-15; vö. 3Móz 25). Az anyagiasság súlyos bűn (Jak 5,1-6; 1Tim 6,17-19). Az egyházon belül a különböző etnikumoknak nem csupán „ki kell jönniük egymással”, hanem egy olyan új emberiséget kell létrehozniuk (Ef 2,15), amelyben a régi megosztottságok nincsenek már jelen. Az egyház egy „királyi nemzedék”, új társadalom (1Pét 2,9), amelyben megváltozott a családi élet, üzleti gyakorlatok, etnikai kapcsolatok és az emberi kapcsolatok. Mi vagyunk Isten Királyságának az előszobája, ahol a világ bepillantást nyerhet abba, milyen lesz az emberiség Jézus uralkodása és igazságszolgáltatása alatt.⁴⁵

Lentebb még részletesebben kifejtem a kérdést, de a lényeg az, hogy egy etnikailag egyre sokszínűbb társadalomban a gyülekezeteknek is sokszínűnek kell lenniük, minden etnikum és társadalmi osztály keresztényei előtt meg kell nyitniuk az ajtót a vezetőség felé. A témában Irwyn Ince, Manny Ortiz, George Yancey és Efre Smith számos remek könyvet írt.⁴⁶

---

45. Francis Schaeffer, *Pollution and the Death of Man*, Tyndale, 1970, 81-93.

46. Irwyn Ince, *The Beautiful Community: Unity, Diversity, and the Church at Its Best*, IVP,

3.2 Munkálkodjunk a világban

Abraham Kuyper érvelése szerint az egyház intézményének feladata az, hogy tanítványokat képezzen, és nem az, hogy a társadalmat megváltoztassa. Azonban *úgy kell tanítványokat képeznie, hogy aztán ők kimenjenek a világba, és az igazságot szolgálják*. Úgy gondolom, néhány korlátozással⁴⁷ ez egy általánosan helyes megkülönböztetés.

Gyakorlati szinten a gyülekezeti vezetőknek általában nincs megfelelő képzettsége ahhoz, hogy politikai ügyekben nyilatkozzanak, megfizethető lakónegyedeket, közösségfejlesztő szervezeteket, iskolákat üzemeltessenek. Találkoztam olyan gyülekezetekkel, amelyeket felemésztett az, hogy intézményi szinten próbálták szolgálni az igazságot, miközben pedig elhanyagolták az egyház mozgatórugóját - az evangelizációt és a tanítványok képzését az Ige és szentségek által.

Ezen kívül problémát okozhat a partizánság is (lásd lentebb). Ha egy helyi gyülekezet folyamatosan közvetlen politikai nyilatkozatokat tesz, azt az üzenetet közvetítheti, „ha nem értesz egyet a politikai nézeteinkkel, nem látunk szívesen, hogy itt halld az evangéliumot.” Tehát általánosságban a legjobb döntés a helyi gyülekezetek részéről, ha bátorítják tagjaikat, hogy az igazságért dolgozó közösségekben szervezeteket hozzanak létre és vezessenek.⁴⁸

A szegény és perifériára szorult gyülekezeteknek azonban „sosem adatott meg az a luxus, hogy elválassák a hitéletet a politikai tevékenységtől.”⁴⁹ Például a szegregációt előíró Jim Crow törvények és gyakori lincselések korszakában a fekete gyülekezeteknek vajon „politikamentesnek” kellett volna maradniuk, és nem számonkérni a civil vezetőket az igazságtalanságokért, amelyeket

---

2020; Manuel Ortiz, *One New People: Models for Developing a Multiethnic Church*, IVP, 1996; George Yancey, *One Body, One Spirit: Principles of Successful Multiracial Churches*, IVP, 2003; Efre Smith, *The Post-Black and Post-White Church: Becoming the Beloved Community in a Multi-Ethnic World*, Josey-Bass, 2012.

47. Daniel Strange néhány fontos kritika és korlátozás hozzáfűzésével elfogadja ezt az alapszintű „munkamegosztást.” Lásd „Rooted and Grounded? The Legitimacy of Abraham Kuyper’s Distinction between Church as Institute and Church as Organism, and Its Usefulness in Constructing an Evangelical Public Theology”, *Themelios*, Volume 40, Issue 3, December, 2015. <https://www.thegospelcoalition.org/themelios/article/rooted-and-grounded-legitimacy-of-kuyper-distinction/>

48. A Christian Community Development Association (Keresztény Közösségfejlesztő Egyesület) általában azt javasolja azoknak a gyülekezeteknek, amelyek a környezetükben az igazságot szeretnék szolgálni, hogy a gyülekezeti tagok alapítsanak jótékonyági nonprofit szervezeteket világi hívők vezetésével, amelyek programja környékességen és igazságosságon alapul. Ez a módszer célravezetőbb, mint ha a helyi gyülekezet vénei és vezetői a gyülekezetet és a többi szervezetet egyszerre vezetik.

49. McCaulley, *Reading While Black*, 49.

elkövettek? Ahogy korábban láttuk, Jézus és Dániel is megszólított, sőt kritizált politikai vezetőket.⁵⁰ Tehát összefoglalva, az egyház intézményének legfontosabb feladata az, hogy evangelizáljon és tanítványokat képezzen Isten Igéjével - ezzel azonban fel kell készítenie és motiválnia kell a keresztényeket arra, hogy az igazságot szolgálják. Csak így tudnak *hűségesek* maradni Isten Igéjéhez.

3.3 Reményteli türelem

Jézus második eljövetelekor eltöröl majd minden gonoszságot (ApCsel 17,31); de első alkalommal nem azért jött el, hogy ítéletet hozzon, hanem hogy magára vegye azt, ezáltal pedig megbocsátást és elfogadást hozzon számunkra. Tehát Jézus már jelen van a világban, hogy megváltoztassa az emberek életét, de a végső igazságszolgáltatás még vár ránk az idők végén. Azok a keresztények, akik meggyökereztek Isten királyságának ebben a „már igen, de még nem” kettősségében, a türelem és remény egyensúlyában élnek. Tudjuk, hogy Isten el fogja hozni az igazságot, így reményteli magabiztossággal tehetjük a dolgunkat. Azt is tudjuk azonban, hogy nem mi vagyunk az a Megváltó, aki ezt be tudja majd teljesíteni. A bibliai igazság alázatra indít bennünket, mert amikor a keresztre nézünk, ráébredjünk, hogy mi is részt vettünk az igazságtalanságban - és Jézus mégis türelmes volt, és megbocsátott nekünk.

A keresztények igazságszolgáltatása nem lehet goromba vagy keserű. Amikor meghallgatunk valakit (lásd lentebb), nem szabad ahhoz ragaszkodnunk, hogy szépen beszéljenek, főleg, ha olyan tapasztalatokat írnak le, amikor igazságtalanság érte őket. A Zsoltárok könyve hangos az elnyomottak gyakran izzó kiáltásaitól az igazságtalanság ellen (vö. Zsolt 137). Azt javaslom, hogy ahelyett, hogy mások *hangnemét* felügyelnénk, felügyeljük a *saját szívünket*. Amikor engedjük, hogy a szívünk igazság iránti reménye lecsússzon a keresztre feszített Jézusról, és valamiféle programra, csoportra, vagy akár a saját munkánkra támaszkodunk, egyszerre válunk önelégültté és elcsüggedtté. Az evangélium

---

50. Továbbra is hiszem, hogy az intézményesített egyháznak óvatosnak kell lennie a politikai kijelentésekkel, ha egyáltalán nyilatkozik. A közvetlen politikai aktivitást és társadalmi reformokat a különböző szervezetekbe rendeződött keresztényekre kellene hagynia. Azonban tisztában vagyok vele, hogy bár ez a különbségtétel általában hasznos és fontos, a társadalom helyzetétől függően különböző mértékben alkalmazható. Társadalmi krízisek során - mint például a náci Németország - szükség van az egyház intézmény szintű politikai állásfoglalására. A német egyház „politikamentes” álláspontja az 1930-40-es években csak kifogás volt, aztán végül hűségesköt tettek Hitler mellett. Az természetesen mindig vitás kérdés lesz, hogy mikor lépjük át a „társadalmi krízis” határát. Az Egyesült Államok társadalmi - a rabszolgaságtól a Jim Crow törvényekig, a száz éven át ismétlődő lincselésektől a bankrendszerből és tőkepiacról való rendszerszintű kizárásig - egy régóta tartó társadalmi krízist jelent az afro-amerikai közösség számára, ezért úgy gondolom, a fekete egyház sokkal közvetlenebb politikai részvétele általában helyes döntés volt.

segít az igazságért munkálkodóknak, hogy a káosz közepette is megőrizzék csendes magabiztosságukat.

3.4 Tájékozott odafigyelés⁵¹

A kereszténység teljes ellentétben áll más felfogásokkal a valóságról.⁵² Az „általános kegyelem” doktrínája viszont azt mondja, hogy Isten megadja a bölcsesség, éleslátás, jóság és szépség ajándékát a nem hívőknek is.⁵³ Tehát annak ellenére, hogy az emberi világnézetek szöges ellentétben állnak egymással, tudunk tanulni, és kell is tanulnunk a nem hívőktől. A bűn doktrínája alapján mi, keresztények nem vagyunk annyira bölcssek, mint amennyire a helyes világnézetünk alapján lennünk kellene; az általános kegyelem doktrínája szerint pedig a nem hívők sem annyira oktanok, amennyire a helytelen világnézetük miatt lenniük kellene. Azonban tájékozottnak kell lennünk, hogy odafigyeljünk, de ne vegyük át a világnézetüket (Róma 12,1-2).⁵⁴

Gyakran felmerül a kérdés, hogy vajon a keresztények elutasíthatják-e a kritikai rasszelméletet világnézetként, miközben eszközként továbbra is

---

51. További információkért lásd a 3. és 4. lábjegyzetet.

52. Ahogy a 3. lábjegyzetben részletesebben kifejtettük: Más nézetek redukcionista, és Isten helyett egy más tényezővel próbálják magyarázni a valóságot. Ez azt jelenti, hogy minden nem keresztény világnézet bálványt teremt, egy teremtett dologtól várja a problémák magyarázatát és megoldását. Ezen nézetek egyoldalúsága képtelenné teszi őket arra, hogy olyan dolgokat magyarázzanak (például erkölcsi érték), amelyeket az emberek intuitív módon tudnak, és nem tudják kezelni a valóság komplexitását.

53. Ahogy a 4. lábjegyzetben részletesebben kifejtettük: Isten törvénye mindenkinek a „szívébe van írva” (Róma 2:14-15), így minden emberben megvan Isten erkölcsi és igazságérzete. A Biblia gyakran beszél kőszívű emberek jó és helyes cselekedeteiről (Lukács 6:33; 2 Királyok 14:3,14-16, 20, 27; vö. 2 Krónikák 25:2). Minden olyan nagyszerű művészi megnyilvánulás, hatékony kormány és tudományos fejlődés, amely nem hívőktől származik, Isten ajándéka az emberiségnek (Jakab 1:17). A Róma 1:18-20 azt mondja, minden emberben megvan Isten eredendő ismerete, csak elnyomják azt. Mivel minden ember Isten képére teremtett, a nem hívők jobbak, mint a világnézeteik. Kálvin azt mondja, a görög és római pogány filozófusok alapvetően tévednek Istennel és a valósággal kapcsolatban, az általános kegyelemnek köszönhetően azonban tanulhatunk tőlük dolgokat (Institutio Christianae Religionis II.2.12, 15).

54. A keresztény nézőpont valósága. Az olvasók láthatják, különösen “A Biblical Critique of Secular Justice and Critical Theory,” című cikkemben, hogy Bavinck világnézetekre vonatkozó gondolatait alkalmazom a libertarianizmus, liberalizmus, utilitarianizmus, posztmodernizmus és kritikai elmélet elemzésére. Ráműtöttem a redukciókra és arra, hogy minden nézet teremtett dolgokat tesz bálvánnyá. Vannak, akik szerint nem lehet a jelenlegi igazságelméleteket anélkül kritizálni, hogy egy másik pártjára ne állnánk. Azzal érvelnek például, hogy a laissez-faire kapitalizmus kritikája csak szocialista forrásból származhat. Úgy gondolom, hogy az, hogy nem képesek elismerni egy keresztény alap létezésének lehetőségét, amely egyik alternatívának sem az alapja, a világnézetek ismeretének hiányát mutatja, illetve megadás a modern világnézetek redukcionista természetére felé (továbbiakért lásd a 3. lábjegyzetet). A keresztények, különösen az Egyesült Államokban, naivan állnak az előfeltételezések elkerülhetlenségéhez.

alkalmazzák. Essau McCaulley a fekete és latin-amerikai keresztények frusztrációjáról beszélt, amikor felszólalnak a rasszizmus és igazságtalanság ellen, amit a fekete egyház már több mint egy évszázada megtesz, és amit ma „kritikai rasszelméletként” könyvelnek el.⁵⁵

Előfordulhat, hogy ha egy fiatal fehér ember újonnan ráébred a rendszerszintű igazságtalanság jelenlétére, meglátásait kortárs tudományos forrásokból szerezte, amelyeket mélyen áthat a kritikai rasszelmélet. Ha azonban a fekete egyház már a marxizmus felemelkedése előtt jóval felismerte a bibliai igazságot, az nem lehet a kritikai rasszelmélet eredménye.

McCaulley szerint négy fő probléma van azzal, ha színes bőrű keresztény vezetőknek azt mondjuk, bedőltek a kritikai rasszelméletnek:

„1. A párbeszéd nagy része nem veszi komolyan a fekete keresztény hagyományokat. 2. Olyan közeget teremt, amelyben a színes bőrű keresztényeket bűnösnek tekintik, amíg be nem bizonyosodik az ártatlanságuk. 3. A leginkább érintett közösségekben ez a kifejezés idejétmúlt. 4. Azok, akiket kritikai rasszelmélettel vádolunk, gyakran valójában a fekete-fehér-etnikailag sokszínű keresztény együttműködés megvalósíthatóságáért küzdenek. A folyamatos vádaskodás hátráltatja az egyház misszióját és az egyházi együttműködést.”⁵⁶

Használhatják-e a keresztények a kritikai rasszelméletet eszközként? Egyrészt az elmélet nem használható pusztán eszközként az alapjául szolgáló világnézet feltételezései nélkül, mert az alapul szolgáló világnézet sok szempontból maga az eszköz.⁵⁷ A kritikai rasszelmélet – ahogy azt az előző cikkben kifejtettem – az

---

55. A fekete egyház a 20. században a fehér protestantizmushoz hasonlóan megtartotta a teológiai hagyományokat, azonban elismerte a rendszer szintű igazságtalanság létezését is az amerikai társadalomban, amelyet a legtöbb fehér protestáns nem látott. Ez egyedülállóvá tette a fekete egyházat az Egyesült Államok protestánsai között. Az egyház liberális fővonalával ellentétben tartották magukat a Biblia teljes hitelességéhez, Krisztus istenségéhez, a fizikai feltámadáshoz, az újjászületés szükségességéhez. Az ortodox fehér egyházzal ellentétben azonban látták, hogy a Biblia nagy hangsúlyt fektet az igazságra, és elítéli az igazságtalanságot és a rasszizmust. Lásd Mary Beth Swetnam Mathews, *Doctrine and Race: African-American Evangelicals and Fundamentalism Between the Wars*, University of Alabama, 2018.

56. Essau McCaulley, “Discerning Friends from Enemies: Critical Race Theory, Anglicans in North America, and the Real Crisis” *Anglican Compass*, May 6, 2020. <https://anglicancompass.com/discerning-friends-from-enemies-critical-race-theory-anglicans-in-north-america-and-the-real-crisis/>

57. Itt nem amellett érvelek, hogy a kritikai rasszelmélet egy teljes „világnézet” lenne. Lásd a 3. lányszöveget. A legtöbb gondolat irányzathoz hasonlóan különböző elemek keveréke. Azonban minden gondolat irányzat a valóság természetéről alkotott feltételezéseken alapul. Például bizonyos feltételezéseket kell alkotniuk az emberi természetről. Lelki vagy testi? Bűnös, jó, vagy „tisztá lap”? Egyéni döntések, vagy a társadalom befolyásolja? A kritikai rasszelmélet ugyan nem egy teljes világnézet, de nem a bibliai antropológián alapul.

etnikai eltéréseket és egyenlőtlenségeket strukturális tényezők eredményeként kezeli – és nem több. Minden más nem keresztény elmélethez hasonlóan redukcionista. Ebben rejlik végzetes gyengesége,⁵⁸ de előnyére is válhat. Egy régi mondás szerint: „Ha csak kalapácsod van, mindent szögnek gondolsz.” A kritikai rasszelmélet nagyon sok mindent „szögnek” (rendszerszintű, strukturális igazságtalanságnak) fog gondolni. Azonban valószínűleg nem hagy ki egy valódi szöveget sem. És mivel a bibliai nézőpontunk elismeri, hogy létezik egyetemes felelősség és strukturális igazságtalanság, a kritikai rasszelmélet segíthet a keresztényeknek meglátni olyan dolgokat, amelyeket a saját bűneinktől vagy kulturális szemellenzőink miatt nem vettünk észre.

A kritikai rasszelmélet olyan eszközei, mint az „érdekek egybeesése” és a „strukturális determinizmus” nem mindig működnek.⁵⁹ Azonban emlékeztethet a keresztényeket a saját bibliai világnézetük szociális-kritikai eszközeire: mint például a bűn doktrínája (amely az „érdekek egybeesésének” keresztény megfelelője) és a szavak hatalma. Christopher Watkin és Esau McCaulley mindketten rámutatnak számos olyan társadalmi-kritikai eszközre a Bibliában, amelyet felhasználhatunk a kultúrák elemzésére, és amelyek minden mai gondolatot megelőznek. A kritikai rasszelmélettel foglalkozó gondolkodók segíthetnek újra felfedezni a saját eszközeinket, ahelyett, hogy egyszerűen az övéket használnánk fel.⁶⁰

58. A marxizmus redukciója. Az egyik ilyen végzetes hiba a „dependencia elméletben” látható, amely eredetileg a latin-amerikai felszabadulás teológiájának, a kritikai rasszelmélet nem nyugati, 20. századi megfelelőjének egyik alappillére volt. A 20. század közepén a legtöbben úgy tartották, hogy a latin-amerikai országok szegénysége egyszerűen az elmaradottságuk következménye, és hogy nagyobb jólétet érhetnének el, ha követnék a nyugati országok útját - mégpedig a kapitalizmust. A marxisták azonban azt gondolták, a nyugati országok kapitalista jóléte okozta Latin-Amerika szegénységét: csak a latin-amerikai nyersanyagok kihasználásával gazdagodhattak meg. Így tehát érvelésük szerint a kapitalista rendszer csak nyugaton működhet, és Latin-Amerikának szocialistának kellene lennie. A nyolcvanas évek végére azonban a felszabadulás teológiájának vezető gondolkodói, mint Gustavo Gutierrez, elkezdtek belátni, hogy a latin-amerikai szegénység okai bonyolultabbak ennél, és eltávolodtak nem csak a dependencia elmélettől, hanem a szocializmustól is. Lásd Christian Smith, *The Emergence of Liberation Theology: Radical Religion and Social Movement Theory*, University of Chicago Press, 1991, 145-149, 230.

59. A kritikai rasszelméletbe való jól érthető bevezetésért lásd Richard Delgado and Jean Stefancic, *Critical Race Theory: An Introduction*, New York University Press, 2017. A kritikai rasszelmélet egyik „eszköze” az „érdekek egybeesése”. Ez az eredetileg Derrick Bell által kidolgozott gondolat azt mondja, hogy a fehér emberek csak akkor hallgatják meg és teljesítik a fekete népesség követeléseit, ha ez a saját érdeküket is szolgálja. A társadalom és történelem megértésére használt reduktív eszközként ez nem számol a komplexitással, és nem mindig működik. Lásd Rodney Starke, *For the Glory of God: How Monotheism Led to Reformation, Science, Witch-Hunts, and the End of Slavery*, Princeton, 2003, 291-366, aki szerint az érdekek egybeesése nem magyarázná a rabszolgakereskedelem Wilberforce által vezetett eltörlését Nagy-Britanniában.

60. A Biblia társadalmi-kritikai eszközei.

(a) A Biblia tanítása a bűnről. A bűn, mint bálványimádó önérdék keresztény doktrínája

3.5 Világos tanúságtétel

Amikor a keresztények az igazságért dolgoznak a világban, nem szabad inkognitóban lenniük. Amikor „só és fény” vagyunk, a célunk az, hogy a jó cselekedeteinket látva az emberek körülöttünk „dicsőítsék Istent” (Máté 5,14-16; 1Pét 2,12). Ez nem lehetséges úgy, ha az emberek nem tudnak a hitünkről. Nem csak az igazságért magáért szolgáljuk az igazságot, hanem Krisztusért és az evangéliumért is. Hogyan tudunk tanúskodni, miközben az igazságért dolgozunk?

Először is, a tanúságtételhez alázatos hallgatás szükséges (lásd fentebb). Senki sem fogja tisztelni a keresztényeket, ha gőgösen elítélnék mindenkit, aki nem ért velük egyet. Ha kijavítunk valakit, tegyük szelíden (2Tim 2,24-25). Ha csak vitatkozunk és megvetünk másokat, hatalmas evangelizálási lehetőséget szalasztunk el.

Másodszor, a keresztény tanúságtételnek része, hogy a keresztény egyházat *ne*

önmagában is egy eszköz a társadalmi elemzésre. David Chappell megmutatta, hogy az afro-amerikai emberi jogi vezetők visszautasították az északi liberálisok fokozatosságát, akik türelemre intettek. Ehelyett demonstrációkkal és polgári engedetlenséggel törtek előre. Chappell érvelése szerint ez azért történt, mert sokkal jobban értették a bűn bibliai felfogását, és úgy gondolták, hogy a fehér emberek az önérdékük miatt nyomás nélkül nem fogják feladni a Jim Crow törvényeket. Tehát Martin Luther King Jr. a bűn keresztény doktrínáját használta kritikai eszközként, hogy a rasszizmust meglássa és kezelje. Ez azonban nem a redukcionista kritikai rasszelmélet eszköze volt, amely azt feltételezte, hogy mindenki kizárólag önérdékből cselekszik. A keresztény eszközök fenntartják a megváltás és kegyelem lehetőségét. Lásd Chappell, *A Stone of Hope: Prophetic Religion and the End of Jim Crow*, University of North Carolina, 2005.

(b) A Biblia tanítása a szavak erejéről. Ehhez hasonlóan a kritikai rasszelmélet másik eszköze, a „strukturális determinizmus” (Delago, 31-39) is azoktól a posztmodern gondolatoktól függ, amelyek szerint a nyelv és párbeszéd hozza létre és határozza meg a valóságot. Mivel ez is redukcionista, a kritikai rasszelmélet megközelítése végeredményben az igazság gondolatát tagadja. E szerint a nézet szerint a szavak nem csak torzítják, hanem megteremtik a valóságot. A kritikai rasszelmélet azonban segíthet a keresztényeknek abban, hogy felvegyék az ehhez valamilyen szinten kapcsolódó bibliai elemzési eszköz fonalát, mégpedig a szavak hatalmát, ahogy a Példabeszédek könyve részletesen leírja. Egy olyan univerzumban, amelyet Isten a szavaival teremtett, és az „Isten szavával” ment meg bennünket, logikus, hogy a szavaknak hatalmas ereje van, és a gonosz számára hatalmas fegyver lehet. Ha azonban a szavak ereje a Teremtő Istentől jön, akkor ugyanez az Isten megalapozza azt a hitünket, hogy van valódi igazság. A Biblia tanítása a nyelvről elismeri a szavak és a párbeszéd erejét - anélkül, hogy aláásná az objektív igazság koncepcióját (lásd Bavinck, *Christian Worldview*, 38-55).

(c) Összefoglalás. Tehát keresztényként valóban tanulhatunk a kritikai rasszelmélet gondolkodóitól, ha nem vesszük át a világnézetüket, vagy akár hivatalosan az eszközeiket, hanem alázatosan meghallgatjuk őket, hátha olyan igazságokat tudnak felfedni előttünk, amelyeket a saját biblikus kritikai eszközeinkkel látnunk kellett volna, de nem láttunk. A Biblia „kulturális kritikai eszközeiről” további információért lásd Christopher Watkin, *Thinking Through Creation: Genesis 1 and 2 as Tools of Cultural Critique*, Presbyterian and Reformed, 2017 és a weboldalát, <https://christopherwatkin.com/>. A bibliai társadalomkritikai eszközök használatának további példájáért lásd Esau McCaulley módszerét, ahogyan a Róma 13 és a Lukács 3 segítségével felfedi a bibliai „rendőrség teológiáját”, amely egy kritikai eszköz lehet napjainkban a rendőrségi reform eléréséhez. McCaulley, *Reading While Black*, Chapter 2 “Freedom is No Fear: The New Testament and a Theology of Policing.”

fűzzék olyan szoros kötelékek egy vagy több politikai párthoz és vezetőhöz, hogy a kívülállók számára csak egy újabb politikai bázisnak tűnjön (lásd lentebb).

Harmadszor pedig, minden segítőkét és partnerünket egyenlőként kell kezel-nünk, de közben udvariasan rá kell mutatnunk a világi igazságelméletek problémáira is. Sok kutató nagyon meggyőzően érvel amellett, hogy a liberális és progresszív értékek a Bibliából származnak, illetve, hogy a mai világi társadalom már nem tud elég ösztönzővel szolgálni az emberek számára, hogy megtegyék a szükséges pénzbeli és hatalombeli áldozatokat egy igazságosabb társadalom megteremtéséhez. A modern kultúra nem rendelkezik a szükséges morális forrásokkal, hogy alátámassza a morális gondolatait, mint az emberi jogok vagy a szegények támogatása.⁶¹

Néhány keresztény azzal érvel, hogy a hívőknek nem kellene bizonygatniuk, hogy az igazságról vallott elképzelésük igaz, hanem egyszerűen meg kellene élniük a hagyományaikat a világ felé való tanúságtételként. Nem szükséges azonban választani a kettő közül. Alasdair MacIntyre szerint csak akkor lehet egy „racionálisan és morálisan igazolható álláspontunk, amely alapján dönthetünk és cselekedhetünk”, ha mind a liberális individualizmust, mind a marxizmust elutasítjuk.⁶² Ha csak „megéljük” a bibliai igazságot, de nem mutatjuk meg, hogy jobb alapokra épült, azzal hallgatólagosan támogatjuk azt a relativizmust, ami a fragmentálódott kultúránk szívében spirituális vákuumot okozott.⁶³

---

61. Lásd Charles Taylor, *A Secular Age*, Harvard, 2007, Christian Smith, *Atheist Overreach: What Atheism Can't Deliver*, Oxford, 2018, és Tom Holland, *Dominion: How the Christian Revolution Remade the World*, Basic, 2019.

62. Nem csak megéljük a bibliai igazságot, hanem nyilvánosan fel is szólalunk mellette. Alasdair MacIntyre, *After Virtue: A Study in Moral Theory*, 3rd edition, Notre Dame, 2007, xiii. Annak ellenére, hogy MacIntyre korunk egyik legkiemelkedőbb gondolkodója, aki szerint minden igazságelmélet a marxizmustól a libertarianizmusig hiten alapuló, történelmileg beidegződött hagyomány - és nem pedig racionális, objektív, bizonyítható keretrendszer - mégis tagadja azt, hogy ne tudnánk racionális és erkölcsi alapon különbséget tenni ezek között a hagyományok között. Az *After Virtue* harmadik kiadásához írt Prológusában azt írja, egy hagyomány vagy keretrendszer önmagában hiányosnak bizonyul, ha megmutatjuk, hogy hogyan kell más nézetek értékeit a saját keretrendszerébe csempésznie. Tulajdonképpen ez Bavinck gondolata is, hogy minden nem keresztény világnézet redukcionista, és nem tud mindent megmagyarázni, amit intuitív módon tudunk a valóságról. Lásd „Prologue”, in *After Virtue*, 2007, ix-xvi.

63. A liberalizmus üressége. A régi típusú liberalizmus hatalmas vákuumot hozott létre az emberek és a társadalom szívében. Az egyetlen, amit nyújtani tud, a hivatalos elköteleződés az egyéni szabadság mellett, és így nincs semmiféle közös narratíva, ami összekötné az embereket, nincsenek közös értékek, nincs meg a közösséghez tartozás érzése. Az új progresszivitás lendületének nagy részét az adja, hogy a fiatalabb generáció megpróbálja visszazerezni az erkölcsi iránytűt és szolidaritást, amely a liberalizmus alatt elveszett. A téma hosszabb kifejtéséért lásd Patrick Deneen, *Why Liberalism Failed*, Yale, 2019.

3.6 Politikai, de nem partizán

Az egyik oka annak, hogy az Egyesült Államokban egyre kevesebben járnak templomba az, hogy a keresztényekre egyre inkább politikai mozgalmak gyalogos partizán katonáiként tekintenek. Ez az egyházon belül megosztottságot, a világban pedig rossz hírnevet eredményez. Sok keresztény nyilvánosan elutasít és támad más hívőket, akik ugyanúgy Krisztusba vetik a hitüket, de a „rossz” jelöltekre szavaznak. Szorosabb kapcsolatot éreznek az azonos politikai nézeteket valló emberekkel, mint az azonos hitűekkel. Amikor az egyház egésze már nem politika felett álló kérdésekben szólal fel, és már nem köti össze egy politika felett álló közös hit, a világ számára ez egy erőteljes bizonyíték arra, hogy Nietzsche, Freud és Marx igazat mondott, és a vallás tényleg csak egy álca azoknak, akik feljebb akarnak jutni az életben.⁶⁴ Pál azt mondja, nem szabad hagynunk, hogy a keresztények egységét Krisztusban kiszorítsák a jogi vagy politikai különbségek (1Kor 6,6-7)⁶⁵

A „politika-mentes” kereszténység azonban nem egy működőképes lehetőség. Ha azt mondjuk, hogy a keresztények semmilyen politikai tevékenységben nem vehetnek részt, azzal a jelenlegi társadalmi helyzet fenntartására szavazunk; a bűn doktrínája szerint pedig minden társadalomban vannak igazságtalanságok.⁶⁶

---

64. A „politikai, de nem partizán” kifejezés forrása Ross Douthat, *Bad Religion: How We Became a Nation of Heretics*, Free Press, 2018, 284. Részletesen kifejti, hogy a jobb- és baloldal közötti polarizáció sok gyülekezetet behúzott, és így általánosságban hiteltelenné tette a vallást a kultúránkban. A fővonalas protestáns egyházi vezetőket behúzta a politikai liberalizmus, míg az evangéliumi protestánsok úgy tűnik, egyszerre a konzervatív politika képviselőivé és eszközeivé is váltak. Lásd még Robert Putnam, *American Grace: How Religion Unites and Divides Us*, Simon and Schuster, 2010.

65. Ugyan Pál az 1 Korintus 6. fejezetében nem ugyanerről a helyzetről beszél, szavai mégis relevánsak számunkra. Pál elítéli azokat a keresztényeket, akik polgári bírósághoz fordulnak egymás ellen. Hiteltelenné teszi a hitüket, mert keresztényként nem a Krisztusban való egységünket, hanem a jogi és politikai különbségeket tesszük identitásunk alapjává. Pál ezt mondja: „Sőt testvér a testvérral pereskedik, méghozzá hitetlenek előtt?! Egyáltalán már az is nagy kudarc, hogy pereskedtek egymással. Miért nem szenveditek el inkább a sérelmet? Miért nem tűritek el inkább a kárt?” (1 Korintus 6:6-7).

66. Nem politizált, és nem is privatizált kereszténység. Egy ide illő idézet Herman Bavinck *Essays on Religion, Science, and Society*, (Baker, 2008) című művéből. Néhányan azt mondják, a kereszténység tulajdonképpen egy politikai program: „Szerintük a kereszténység a kor társadalmi igényeiből született (...). Elvégre minden spirituális gondolat és hatalom az államban és egyházban, vallásban és társadalomban, tudományban a művészetben alapjában véve a társadalom állapotának következménye ugyanúgy, ahogy az anyagi javakat előállítjuk és elosztjuk. (...) Az evangélium, amelyet elhozott, a szegények evangéliuma volt. Jézus volt az első szocialista (...). Mindig felszólalt a szegények védelmében, a gazdagok ellen (...). A kereszténységnek társadalom központúvá kell válnia, vagy eltűnik” (119-120). Mások azt állítják, a kereszténység csak spirituális dolgokról szól. „Mások szerint a keresztény vallásnak semmi köze a társadalomhoz és az államhoz, és egyik számára sincs mondanivalója (...). [Jézus] egyáltalán nem foglalkozott a társadalom érdekeivel, és az

Mit tehetünk? Először is, keresztényként nem szabad elfogadnunk a politikai pártok „etikai csomagjait”⁶⁷, amelyeket a tagjaikra próbálnak erőltetni. A Biblia sokat beszél etnikai és gazdasági egyenlőségről (ami „liberálisnak hangzik”), a nemekről és családról szóló tanításai azonban „konzervatívnak hangzanak”. Ha hűek maradunk ehhez a bibliai „csomaghoz”, akkor sosem fogunk teljesen illeszkedni egyetlen jelenlegi politikai kategóriába sem.

Másodszor, a keresztényeknek fel kell ismerniük, hogy míg a Biblia elhív minket arra, hogy segítsük a szegényeket és gyengéket, azt nem határozza meg, *hogyan* tegyünk ezt. Azonos hitet valló és azonos dolgok iránt elkötelezett hívők a politikai spektrum különböző pontjain különböző módokon szolgálhatják az igazságot. Tiszteletben kell tartanunk, hogy mindenki különböző módon végzi a dolgát.

Harmadszor, keresztényként nem szabad azt gondolnunk, hogy ha nem partizánok vagyunk, akkor a „politikai közepet” kell képviselnünk - a két pólus közötti „arany középutat”. Amikor a világi gondolkodás spektrumának két végletével állunk szemben, legyen az racionalizmus és empirizmus, monizmus és naturalizmus, legizmus és antinomianizmus, a kereszténység mindegyiket alapjaiban bírálja. Azonban figyelembe veszi azt is, hogy mindegyik betekintést enged az általános kegyelembe. Így a spektrumon *kívül* eső pozícióra jutunk, amelyet Christopher Watkin „bibliai diagonálásnak” nevez.⁶⁸

államhoz sem volt semmi köze, mint ahogy a kultúra egésze sem érdekelte. Az egyik oldalon a vallás és az erkölcs áll, a másik oldalon a társadalom, állam és kultúra; mindegyik éli a saját életét, követi a saját útját. A vallás helye a szívben, a belső szobában, a templomban van; a politika és a gazdaság azonban a maga útján halad, így pedig semmi köze a valláshoz” (120). Bavinck azonban más következtetésre jut: „(...) Az evangélium mindent - minden körülményt és kapcsolatot - Isten akaratához mér, ahogy ezt Mózes és a próféták, majd Krisztus és az apostolok idejében tették. Mindent abból a szempontból vizsgál, hogy ezek a körülmények és kapcsolatok hogyan kapcsolódnak azokhoz az erkölcsi elvekhez, amelyeket Isten az élet minden területére hozott. Pontosán azért, mert az evangélium csak a bűn ellen szólal fel, mindenhol ellenzi azt, a szívben és a fejben, a szemben és a kezekben, a családban és társadalomban, tudományban és művészetben, a kormányban és polgároknakban, szegényekben és gazdagokban - ugyanis minden bűn igaztalanság, Isten törvényeinek megszegése, és a természet korrupciója. De azzal, hogy minden társadalmi körülményt és kapcsolatot felszabadít a bűn alól, az evangélium megpróbálja Isten akarata szerint visszaállítani őket, hogy betölthessék saját természetüket” (143).

67. James Mumford, *Vexed: Ethics Beyond Political Tribes*, London: Bloomsbury, 2020.

68. Középut? Nem. Azokról, akik szerint a bibliai igazságszolgáltatás mind a bal-, mind a jobboldal elméleteit és ideológiát kritikus szemmel vizsgálja, gyakran feltételezik, hogy „centristák” vagy „méréskeltek”, akik „Középutat” keresnek. Ezekben a cikkekben egyáltalán nem ez a célom. A keresztény világnézet nem „megfelel a különbséget” az alternatívák között, hogy aztán valahol a kettő között félúton lévő pozícióra érkezzen. Christopher Watkin szerint a kereszténység inkább „diagonalizálja” az alternatívákat. „Egy választás diagonalizálása (...) azt jelenti, hogy elutasítjuk a felkínált kettő (vagy több) alternatívát, és egy olyan pozíciót dolgozunk ki, amely nem visszavezethető ezekre, de nem is teljesen független tőlük” (*Thinking Through Creation: Genesis 1 and 2 as Tools of Cultural Critique*, Presbyterian and Reformed, 2017,28). Íme, egy példa. A Római levélben Pál megmutatja a törvénykezőket (akik az erényességükkel próbálták megmenteni magukat - Róma 9:31), és

3.7 A lelkiismeret felszabadítása

Napjainkban gyakran előfordul nyilvános párbeszéd keresztények között arról, hogy „igazi” keresztények *csak* erre szavaznak, vagy arra *nem szavazhatnak*. Történelmileg ez a „lelkiismeret megkötése.” A Westminsteri Hitvallás 20. fejezete azonban „a keresztyén szabadságról és a lelkiismeret szabadságáról” szól. A 2. bekezdés így szól: „Egyedül Isten a lelkiismeret ura, ezért felszabadította azt az emberi tanításoktól és parancsolatoktól, amelyek - bármilyen téren is - Isten Igéjével ellenkeznek, vagy amelyek - a hit és az istentisztelet dolgában - ennek hozzáadásai.” Az a parancsolat, amely „Isten igéjének hozzáadása”, nem feltétlenül mond ellent a Bibliának. Néhányan úgy gondolják, ezek akár jó megállapítások is lehetnek, de ettől függetlenül *nem* olyasmi, amit közvetlenül az Isten igéje tanít. A Máté 15,1-5 és 9. versben Jézus elítéli azokat a vallási vezetőket, akik emberi szabályokat adtak a Biblia parancsolataihoz, és elvárták, hogy mindenki ugyanúgy engedelmeskedjen ezeknek is.

A Hitvallás szerint azokon a területeken, ahol a Biblia nem köti meg a lelkiismeretet, vagyis nem beszél róla közvetlenül, a keresztényeknek szabadsága van meghatározni, mi Isten bölcs akarata számukra. Az egyház és más hívők nem várhatnak engedelmességet ott, ahol a Biblia szabadságot hagy a lelkiismeretnek. Sok keresztényt ismerek, akik lelkiismeretük szerint demokraták vagy republikánusok. Mind szabadok arra, hogy erre a meggyőződésre jussanak, nem szabad azonban ezután más hívőkhöz fordulniuk, és megsérteni a szabadságukat azzal, hogy megpróbálják ugyanezen meggyőzésekhez kötni a lelkiismeretüket.⁶⁹

---

az antinomianizmus követőit (akik Isten nélkül éltek, ahogy ők jónak látták - Róma 1:18 és következő versek). Az evangélium akkor egy középút, egy mérsékelt köztes megoldás lenne a két alternatíva között? Egyáltalán nem. A törvénykezők az erkölcsök sérülésével és az Isten erkölcsi törvényének követésében elkövetett hibákkal voltak elfoglalva. Az antinomianizmus követői az önelégültség, kulturális melegség, és a szívben lévő szeretet hiánya miatt aggódtak. Az evangélium természetesen mindkét pozíciót radikálisan kifogásolja, mindeközben azonban mégis mindkét pozíció igényeit jobban betölti, mint önmaguk tudnák. „Egyedül hit által menekülhetünk meg, de a hit nem marad egyedül.” Tehát egyedül hit által menekülhetünk meg, nem jó cselekedet által (ellentétben a legalizmussal). A valódi megváltó hit azonban elkerülhetetlenül egy megváltozott életet eredményez, amely motivált Isten törvényének követésére. Röviden tehát a Biblia „diagonalizálja” az alternatívákat. Nem köztes megoldást keres a spektrumon közöttük. Ez az emberi spektrumon kívül eső pozíció, amely azonban a spektrumon elhelyezkedő pozíciók minden problémáját megválaszolja. Amikor a bibliai igazságszolgáltatás mind a jobboldal individualizmusát, mind a baloldal kollektívizmusát, vagy a liberális látásmód relativizmusát és a progresszív látásmód merev moralizmusát is kritizálja, akkor nem középutat ajánl, hanem valami teljesen újat.

69. A keresztény lelkiismeret szabadsága a politikában.

A Hitvallás a következőket mondja a hozzáadott, vagy nem-bibliai törvényekről: „Tehát, ha elhisszük az emberi tanításokat, ha engedelmeskedünk ilyen parancsoknak, akkor eláruljuk a lelkiismeret igazi szabadságát, hisz a magától értetődő hit, az abszolút vak

3.8 Cselekedjünk lokálisan

Azt javaslom (de nem kötöm meg senki lelkiismeretét!), hogy keresztényként inkább lokálisan szolgáljuk az igazságot, mint országos szinten. Célszerű továbbá nem az általános „nemzeti szintű párbeszédbe” bekapcsolódni egy erős állásponttal, hanem az igazságtalanság egyes eseteire fókuszálni. A nemzeti politikai intézményeink a nyugati világban sok helyen már nem működnek. Túl erősek az ellentétek ahhoz, hogy kompromisszumok által olyan törvényeket hozhassanak, amelyek a lehető legtöbb embert és választókört figyelembe veszik. Évszázadokon át ezt a feladatot látták el, mára azonban egyéni vezetők „platformjaivá” váltak, ahonnan megszólítják a szavazóbázisukat, és saját programjukat erőltetik ahelyett, hogy másokkal együttműködnének.⁷⁰ Az országos szintű politika javarészt eltorzult, a közösségi oldalakon zajló „nemzeti szintű párbeszéd” pedig általában csak erényeink mutogatására jók, de valódi eredményeket nem érnek el. Ezzel ellentétben számos olyan egyéni eset van, amelyen rendszer szinten vagy helyileg dolgozhatunk. Helyi szinten hajlandóbbak a különböző emberek egy konkrét célért együtt dolgozni.

3.9 A komplexitás elfogadása

A bibliai igazság egyik legnagyobb erőssége, hogy az igazságtalanságot nem csak egy fő tényezőnek tulajdonítja. Sok fehér protestáns amerikai világlátása azonban rendkívül individualista, és a rasszizmust szándékos, egyéni fajgyűlölő

---

engedelmesség tönkreteszi a lelkiismeret szabadságát és értelmét.”

Tehát a Biblia ugyan kötelezi a lelkiismeretemet arra, hogy segítsen a szegényeket, nem mondja el a legjobb gyakorlati módszert arra, hogyan tegyem ezt. Bármelyik stratégia (magas adók és állami szolgáltatások, vagy alacsony adók és privát jótékonyosság) jó és bölcs lehet - és akár valamilyen mértékben a Biblia más tanításaiból is származhat. Azonban ezek nem közvetlen parancsolatok, így pedig nem várhatjuk el, hogy minden keresztény lelkiismereti kérdésként egyiket vagy másikat kövesse.

A Biblia kötelezi a lelkiismeretemet, hogy szeressem a menekülteket, azt azonban nem mondja meg, mennyi legális bevándorlót kell beengedni az Egyesült Államokba évente. Nem ír elő egy konkrét bevándorlási politikát. A Biblia azt is elmondja, hogy az abortusz bűn és nagy gonoszság, azt azonban nem mondja meg, hogyan csökkentsük vagy szüntessük meg az abortuszt az országban. A jelenlegi politikai pártok különböző pozíciók keverékét kínálják ezekkel és sok más témával kapcsolatban, amelyekről, ahogy említettem, a Biblia nem beszél közvetlenül. Ez azt jelenti, hogy a politikai pozíciók, szavazás és politikai szerepvállalás ügyében a keresztényeknek szabad a lelkiismerete.

A Hitvallás szerint egy keresztény sem mondhatja a másoknak, hogy „keresztények nem szavazhatnak erre” vagy „minden kereszténynek arra kell szavaznia”, hacsak nem talál Bibliái parancsolatot, amely ezt előírja.

70. Lásd Yuval Levin, *A Time to Build: From Family and Community to Congress and the Campus, How Recommitting to Our Institutions Can Revive the American Dream*, Basic Books, 2020. Lásd különösen a 3. fejezetet - „We the People”, 45-68.

hozzáállásra és cselekedetekre korlátozzák.⁷¹ Ezzel szemben a kritikai rasszelmélet minden etnikai egyenlőtlenség mögött rendszer szintű tényezőket lát. Ahogy korábban láttuk, a bibliai igazság egyiket sem teszi, és a „komplexitás elfogadásának” egyik példáját láthatjuk Anthony Bradley *Ending Overcriminalization and Mass Incarceration* (A túlbüntetés és tömeges bebörtönzés megfékezése) című könyvében. Bradley elemzi az Egyesült Államok büntetőjogi rendszerét, és számos ponton igazságtalannak találja; de mit tehetünk? Könyvének utolsó két fejezete sokatmondó. Ezek a következők: „Rendszerszintű megoldások felé állami szinten” és „Megoldások felé a civil társadalomban.”⁷²

A „civil társadalom” azokra a csoportokra és egyesületekre utal, amelyeket nem a kormány, és nem a piaci kereskedelem működtet. Ezek „közvetítő rendszerek”, mint maga a család, gyülekezetek, zsinagógák és mecsetek, illetve számos lakóközösségi és nem-kormányzati szervezet.⁷³ A konzervatív álláspont általában nem kormányzati politikát, hanem civil társadalmi megoldást vár a szegénységre és igazságtalanságra, míg a liberális és progresszív álláspont a szociálpolitikára helyez minden hangsúlyt. Mivel a keresztények ismerik a bibliai igazságot, el tudják fogadni az igazságtalanság kérdésének komplexitását, és megoldások széles skáláját tudják felhasználni.⁷⁴

3.10 Tanuljunk a színes bőrű keresztény vezetőktől

Ahogy fent említettük, az igazság szolgálatához és a tanúságtételhez elengedhetetlen, hogy meghallgassunk nem keresztény gondolkodókat. A fehér keresztények számára még fontosabb, hogy meghallgassák színes bőrű testvéreiket, akik óhatatlanul tőlük nagyon eltérő szemszögből látják a világot.⁷⁵ Az Ige igazsága egyesít bennünket, de a bűn doktrínája azt tanítja, hogy önigazoló

---

71. Christian Smith and Michael O. Emerson, *Divided by Faith: Evangelical Religion and the Problem of Race in America*, Oxford, 2000.

72. Lásd Anthony Bradley könyvét: *Ending Overcriminalization and Mass Incarceration*, Cambridge, 2018, 150-199.

73. Lásd Peter L. Berger és Richard John Neuhaus, *To Empower People: From State to Civil Society*, 20. évfordulós kiadás, American Enterprise Institute, 1996.

74. A büntető igazságszolgáltatás területén egy másik megoldás az úgynevezett „Helyreállító Igazságszolgáltatás”. Sok keresztény támogatója van, akik szerint jobban megfelel a bibliai igazságszolgáltatás elveinek. Lásd Daniel W. Van Ness és Karen Heetderks Strong, *Restoring Justice: An Introduction to Restorative Justice*, 4th edition, LexisNexus, 2010.

75. A témában a saját utamért lásd Irwyn Ince *The Beautiful Community*, című könyvéhez írt bevezetőmet.

szívvel, és sok más érzelmi és kulturális szemellenzővel jövünk az Ige elé, így pedig gyakran elkerülük a figyelmünket azok a dolgok, amelyeket a Biblia tanítana nekünk. Ezen a tapasztalat tud változtatni.

Amikor rákot diagnosztizáltak nálam, és az életem veszélybe került, olyan dolgokat kezdtem észrevenni az ismerős bibliai szövegekben, amiken korábban átsiklottam. Miért? *A Biblia csak azokra a kérdésekre válaszol, amelyeket felteszel, és egy rákos embernek más kérdései vannak egy bibliai ígerész felé, mint egy egészségesnek. Az Egyesült Államokban élő színes bőrű keresztényeknek sok szempontból élesen eltérő tapasztalataik vannak, és így megmutathatják a fehér keresztényeknek azokat a dolgokat a Bibliában, amiket esetleg nem vettek észre.*

Fehérként hogyan kezdhethük ezt el? Először, keressük meg a felekezetünk színes bőrű keresztény vezetőit a városunkban. Másodszor, olvassuk színes bőrű keresztény vezetők műveit. Fehér keresztényként általában nem tudjuk, hol kezdjük, azonban, ha felkeressük a felekezetünk vezetőit a városunkban, új barátaink és munkatársaink segíthetnek nekünk a forrásokkal. Csak néhány ember azok közül, akik (fiatalabb koromban) segítettek nekem: Martin Luther King Jr., John Perkins és Carl Ellis. Az utóbbi időben pedig Justo Gonzalez, Esau McCaulley és Anthony Bradley segített a témában.⁷⁶

A keresztény identitás teológiai és pszichológiai szempontból egyedi, így pedig ez az első több etnikumú vallás.⁷⁷ Egyre több a keresztény az afrikai, ázsiai és

---

76. Lásd Martin Luther King Jr, *Strength to Love*, Fortress, 2010; Martin Luther King, Jr. "Loving Your Enemies," Istentisztelet a Detroit Council of Churches' Noon Lenten Services-en, 1961. március 7., Detroit, MI. <https://kinginstitute.stanford.edu/king-papers/documents/loving-your-enemies-sermon-delivered-detroit-council-churches-noon-lenten>; Martin Luther King, Jr., *A Testament of Hope: The Essential Writings and Speeches of Martin Luther King Jr.*, ed. James M. Washington (San Francisco: Harper, 1986); Martin Luther King, "I have a Dream" Address, <https://kinginstitute.stanford.edu/king-papers/documents/i-have-dream-address-delivered-march-washington-jobs-and-freedom>; Martin Luther King, Jr. "The Christian Doctrine of Man," Istentisztelet a Detroit Council of Churches' Noon Lenten Services-en, 1958. március 12. <https://kinginstitute.stanford.edu/king-papers/documents/christian-doctrine-man-sermon-delivered-detroit-council-churches-noon-lenten#ftnref6>; John M. Perkins, *Let Justice Roll Down*, Baker, 2012, and *Beyond Charity: The Call to Christian Community Development*, Baker, 1993; Carl Ellis, *Free At Last? The Gospel in the African-American Experience*, IVP, 2020; Esau McCaulley, *Reading While Black*, fentebb említve; Anthony B. Bradley, *Aliens in the Promised Land: Why Minority Leadership is Overlooked in White Christian Churches and Institutions, Presbyterian and Reformed*, 2013 és *Ending Overcriminalization and Mass Incarceration*, fent említve; Justo L. Gonzalez, *Manana: Christian Theology from a Hispanic Perspective*, Abingdon, 1990. Mindezek a hangok segítettek nekem, mint fehér férfinak, mind a Biblia tanításainak megértésében, mind abban, hogyan szeressem a más etnikumból származó felebarátaimat. Nem mindegyik felsorolt gondolkodó osztja a konzervatív protestáns hitnézeteimet.

77. Keresztény identitás és az etnikumhoz és kultúrához való hozzáállásunk. A kereszténység előtt a vallás az etnikum automatikus származéka volt. Miért? Mert minden nemzetnek vagy etnikai csoportnak megvolt a maga istene(i), így pedig az etnikum és a nemzetiség volt az identitás legalapvetőbb eleme. A vallás csak egy hozzáadéka volt ennek. A kereszténység

latin-amerikai közösségekben világszerte. A nyugati világban a kereszténység jövőjének kulcsa a több etnikumú vezetés, bár ezt néhány fehér keresztény nehezen látja be. Azonban számos európai és észak-amerikai városban ma is ezrével indulnak új gyülekezetek és missziók afrikai, latin-amerikai és ázsiai hívők vezetésével. Sokan közülük már jóval azelőtt felhívták a figyelmünket az igazságtalanságra, hogy ez divatos lett volna.

3.11 Az elefánt a szobában

Amikor igazságtalanságról beszélünk, az „elefánt a szobában”, hogy hogyan határozzuk meg a rendszerszintű rasszizmust? A „rendszerszintű” vagy „strukturális” rasszizmus kifejezést évek óta használjuk, de úgy tűnik, az Egyesült Államok fele csak most fedezte fel, és válogatás nélkül mindenre alkalmazza. A kifejezés definíciói és alkalmazásai merőben eltérőek. Hatalmas szakadék tátong a progresszív és konzervatív tábor között a rasszizmus természetét illetően, és különösen a fehér amerikai keresztények számára már a gondolatot elfogadni is nehéz.⁷⁸ Ebben a cikkben megvitattuk, hogy a Biblia elismeri az egyetemes vagy rendszerszintű gonoszt és felelősséget, illetve a különálló igazságtalan társadalmi rendszerek valóságát, amelyekkel keresztényeknek szembe kell

---

azonban azt tanította, hogy Isten minden nemzet Istene, minden nemzet tagjai megismerhetik és dicsőíthetik, és így is kell tenniük. Azt tanította, hogy nemzetiségtől függetlenül a keresztény Istenben való hitet kell választanunk, ez pedig azt jelenti, hogy az Istennel való kapcsolatunk alapvetőbb fontosságú, mint az etnikum. Larry Hurtado szerint: “[A keresztények közötti](...) etnikai, társadalmi és nemi különbségek radikálisan relativizálódnak tekintendők, [mivel] minden etnikai, nemi vagy társadalmi csoportból származó hívő már „Krisztus Jézusban egy”. Pál (...) viszont nem tekintette ezeket a különbségeket eltöröltnek. Tehát például (...) kitartóan és büszkén a népének tagjaként, „zsidóként” és „izraelitaként” utalt magára (...) azonban azt is kijelentette, hogy „Krisztusban” (...) ezek a különbségek már nem határozzák meg a hívőket úgy, ahogy korábban tették.” Larry W. Hurtado, *Destroyer of the gods: Early Christian Distinctiveness in the Roman World*, Baylor, 2016, 93. Röviden tehát a keresztény identitás sokkal inkább a Krisztusban való hitben gyökerezett, mint a kultúrában vagy etnikumban. Ez két előnnyel járt: (a) Lehetővé tette, hogy meglássák és kritikusan vizsgálják a kultúrájukat, és (b) lehetővé tette, hogy más etnikumból és kultúrából származó keresztényektől tanuljanak.

78. A fehér evangélikalizmus individualista és privatizációs nézetei. Christian Smith és Michael O. Emerson, *Divided by Faith: Evangelical Religion and the Problem of Race in America*, Oxford, 2000. Lásd a „Color Blind” és a „Controlling One’s Own Destiny” című fejezeteket, 69-114. Az amerikai és brit fehér keresztények általában nagyon magabiztosak a saját objektivitásukban és abban, hogy a döntéseikkel képesek irányítani a saját sorsukat. Nehezükre esik elfogadni, milyen erősen befolyásolják és formálják őket az előítéletek, kultúra és társadalmi struktúrák. Nézeteiket „nyilvánvaló” dolognak tartják - olyasminek, amit „minden értelmes embernek látnia kell.” Nem látják át azt, hogy a nézeteik milyen mértékben épülnek hitbéli feltételezésekre (amelyek nem bizonyíthatók racionálisan), még ha tudományosnak, racionálisnak, vagy empirikusnak tartják is őket. Ez a „skót józan ész realizmusának” jól dokumentált hatása, lásd Nathan O. Hatch *The Democratization of American Christianity*, Yale, 1989, George Marsden *Fundamentalism and American Culture: The Shaping of Twentieth-Century Evangelicalism 1870-1925*. Oxford, 1980 és Mark Noll *The Scandal of the Evangelical Mind*, Eerdmans, 1994.

szállniuk (mint a patrónusi rendszer a Lukács 14. fejezetében, és az emberrablás és rabszolgaság az 1 Tim 1-ben). De mik azok a struktúrák, amelyekkel a mai keresztényeknek szembe kell szállniuk? Az ortodox protestáns keresztény hívőknek etnikai és társadalmi határokon átnyúlva el kell készíteniük a Katolikus Egyház Társadalmi Tanításának protestáns megfelelőjét, amelyben bibliai módon beszélünk a társadalmunkban létező rendszer szintű rasszizmusról.

Kezdetnek meg kell különböztetnünk néhány kategóriát. Elsőként voltak a *múltbéli* társadalmi struktúrák, amelyek kifejezetten az afroamerikai népesség elnyomására és kiszorítására törekedtek, mint a rabszolgaság, a Jim Crow törvények, és a feketék rendszer szintű kizárása a tőkéhez és jelzáloghitelhez való hozzáféréstől, illetve az oktatástól és lakhatástól. Ugyan ezeket a törvényeket már eltörölték, hatásuk továbbra is erőteljesen fennmaradt. Ezek megszüntetéséhez rendszer szinten és a civil társadalom szintjén is reagálnunk kell.

A második kategória a jelenkori *formális* társadalmi struktúrák, amelyek hátrányos helyzetbe hozzák a szegényeket és a színes bőrűeket. Ilyen (véleményem szerint) az állami iskolák működtetése és finanszírozása; az igazságügy, amely előnyben részesíti a gazdagokat, akik megfelelő kapcsolatokkal rendelkeznek; a rendőrség néhány módszere; a területfelhasználási zónák kialakítása, a lakások építése és finanszírozása; és az egészségügy, amely bizonyos embereket előnyben részesít másokkal szemben.

Végül pedig vannak *informális* társadalmi rendszerek, amelyek (ahogy fentebb megállapítottuk) a fehér többség bizalmatlanságának következményei más etnikumok kultúrájával szemben. Általában azokat az embereket vesszük fel vagy ajánljuk más helyekre, akik a saját bizalmas, informális kapcsolati hálójukon belül vannak, amely pedig legtöbbször kizárólag hozzánk hasonló emberekből áll. Ez azt jelenti, hogy az egyébként megfelelően képzett, de nem fehér emberek nem tudnak azokba a körökbe bekapcsolódni, ahol a legtöbb társadalmi, anyagi és kulturális tőkét szerezhethetnek. Ez azt is befolyásolja, hogy a tanárok, orvosok, bankárok, rendőrök és üzletlajdonosok hogyan kezelik a más etnikumból származókat. A hatása pedig (akaratlanul is) az, hogy a más etnikumból származókat visszatartjuk az oktatás terén, pszichológiailag, anyagilag és fizikailag is.

3.12 A hatalom átformálása

Ezt a hosszú cikket szeretném azzal lezárni, amivel az előzőt tettem. Nem szolgálhatjuk az igazságot, ha előbb nem ismerjük fel a hatalommal való visszaélést,

és hogy hogyan használták elnyomásra; de úgy sem szolgálhatjuk az igazságot, ha nem gyakorolunk mi magunk hatalmat.⁷⁹ Az evangéliumban egy olyan Megváltót láthatunk, aki valóban hatalmat gyakorol felettünk, de aki ezt a hatalmat csak arra használja, hogy szolgáljon bennünket, és aki hajlandó volt ezt elveszíteni és szenvedni, hogy megmentsen minket. Keresztényként megvannak a szükséges intellektuális és szívbeli erőforrásaink ahhoz, hogy nem elnyomó módon használjuk a hatalmunkat. Sosem szabad abbahagynunk a küzdelmet, hogy a Megváltónk nyomdokaiban járjunk.⁸⁰

---

79. A hatalom bibliai elmélete. Mivel a marxisták és a progresszív baloldal szüntelenül a hatalomról beszél, a keresztények hajlamosak ezt egyszerűen kihagyni a társadalmi kritikából. De ahogy láthattuk, A Biblia biztosít társadalmi-kritikai eszközöket számunkra, amelyek felismerik a hatalmat, és a hatalommal való visszaélést. Néhány könyv a témában: Andy Crouch, *Playing God: Redeeming the Gift of Power*, IVP, 2013; David T. Koyzis, *We Answer to Another: Authority, Office, and the Image of God*, Wipf and Stock, 2014; Kyle A. Pasewark, *A Theology of Power: Being Beyond Domination*, Fortress, 1993; David Swartz, *Culture and Power: The Sociology of Pierre Bourdieu*, University of Chicago, 1997; Michel Foucault, *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*; Steven Lukes, *Power: A Radical View*, 2nd Edition, St Martins Press, 2005; Isaac Ariail Reed, *Power in Modernity: Agency Relations and the Creative Destruction of the King's Two Bodies*, University of Chicago Press, 2020. Also see Christopher Watkin's *Michel Foucault, Presbyterian and Reformed*, 2018 as well as his unpublished manuscript *Thinking Through the Bible*.

80. A kereszténységről és a hatalomról szóló utolsó alfejezet alap gondolatáért Christopher Watkinnek tartozom hálával. Lásd tőle: *Michel Foucault, Presbyterian and Reformed*, 2018.